

Kulturdepartementet

Strategi

Kunnskapsdepartementet

Rom for demokrati og dannelse

Nasjonal bibliotekstrategi 2020–2023

Bilde øverst: Deichman Lambertseter. FOTO: NIKOLAJ BLEGVAD
Bilde nederst: Språkkafe, Bergen Offentlige Bibliotek.
FOTO: RAGNAR RØRNES

Innhold

Forord: Bibliotek, folkeopplysning og danninge	4
--	---

Del 1: Bakgrunn

1 Regjeringens bibliotekpolitikk	7
1.1 Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018	9
2 Sammendrag og tiltaksliste	10
3 Biblioteklandskapet	13
3.1 Folkebibliotekene	13
3.2 Fylkeskommunale bibliotekoppgaver	13
3.3 Skolebibliotek	14
3.4 Fag- og forskningsbibliotek	14
3.5 Nasjonalbiblioteket	14
3.6 Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek	15
3.7 Norsk kulturråds innkjøpsordninger for litteratur	15

Del 2: Satsingsområder i strategiperioden

4 Formidling	21
4.1 Regjeringens mål med satsingsområdet	21
4.2 Formidling ved folkebibliotek	22
4.3 Formidling ved fag- og forskningsbibliotek ..	25
5 Samarbeid og utvikling	27
5.1 Regjeringens mål med satsingsområdet	27
5.2 Utviklingsprosjekter	27
5.3 Utvikling av skolebibliotek	29
6 Infrastruktur	33
6.1 Regjeringens mål med satsingsområdet	33
6.2 Digitalt innhold	33
6.3 Nasjonale tjenester	35
6.4 Metadata	39
6.5 Forskningsdata	42
6.6 Kompetanseutvikling	43

Bibliotek, folkeopplysning og danning

Bibliotekene er demokratihus. Fra Nasjonalbiblioteket til folkebibliotek, skolebibliotek og fag- og forskningsbibliotek. Sammen utgjør disse viktig demokratisk infrastruktur og er en grunnstamme i demokratiet. Det er grunnen til at Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet legger frem den nye, nasjonale bibliotekstrategien sammen.

Over hele landet gjør bibliotekene en god jobb som relevante kulturarenaer, læringsarenaer og møteplasser. Bibliotekene er, og skal være, åpne, inkluderende og tilgjengelige steder for rekreasjon, debatt, opplysning og kunnskap. Relevant i går er ikke alltid relevant i morgen. Demokratiet er ikke gitt, derfor må strategien legges til rette for at bibliotekene kan fungere som kunnskapsarenaer som gir brukerne tilgang til kvalitetssikret informasjon og forskning.

I de fire årene som har gått siden forrige bibliotekstrategi ble lagt frem, har besøket i norske folkebibliotek økt betraktelig. En undersøkelse gjennomført i 2018 viste at hele 54 prosent av befolkningen hadde besøkt et bibliotek i løpet av det siste året. Det er det høyeste som er målt gjennom tidene. Mye av oppgangen skyldes satsningen på bibliotekene som arena for debatt, formidling og kulturopplevelser i *Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018*. Det ble satt i verk tiltak som greide å snu en årelang negativ trend. Vi skal være stolte, men aldri fornøyd. Når 54 prosent av befolkningen brukte et bibliotek i 2018 betyr det samtidig at nesten halve befolkningen ikke gjorde det.

Folkeopplysning handler om biblioteket som kunnskapsarena, der befolkningen skal ha tilgang til forskningen og kildene, og biblioteket skal bidra til utvikling av kritisk tenkning og digital

dømmekraft i befolkningen. Helt fra de norske folkeboksamlingene ble etablert for nesten 200 år siden har biblioteket hatt rollen som dannelsesinstitusjon. Bibliotekansatte har jobbet for at folk skal lese og ha tilgang til kunnskap og kultur. Rollene som formidler og en som åpner opp samlinger og forskning, er fremdeles like aktuell. Den kan styrkes gjennom mer samarbeid mellom folkebibliotek og universitet- og høyskolebibliotek.

Moderne bibliotek skal være relevante institusjoner i lokalsamfunn, på skoler og andre læringsarenaer. De er som fristeder med tilgang til kunnskap og kultur. Som møteplasser spiller bibliotekene en sentral rolle i integrering, i opplæring og som serviceinstitusjon i kommunen. Kommuner som utvikler sine bibliotek til å bli gode og tilgjengelige er demokratifremmende og skaper felleskap.

Litteraturen og lesingen står historisk sterkt, men utfordres kontinuerlig av andre underholdningsformer og nye plattformer. Dette gjør ikke bibliotekene mindre viktige. Litteratur, lesing og tilgang til kunnskap er minst like viktig i det samfunnet vi lever i nå. Tilgang til kunnskap er en forutsetning for å delta i samfunnslivet, og det motvirker ulikheter i befolkningen.

Gjennom denne strategien vil regjeringen bidra til å utvikle bibliotekene som synlige institusjoner i kommuner, skoler og læringsinstitusjoner. Det er et mål at bibliotekene skal nå nye brukere med litteratur og lesing, legge til rette for kunnskapsformidling og at bibliotekenes digitale samlinger skal økes. Regjeringen vil gjennom strategiske grep bidra til at bibliotekene og bibliotekarene skal nå frem til flere, også de som ikke selv oppsøker biblioteklokalet.

Dataopplæring, Bergen Offentlige Bibliotek
FOTO: RAGNAR RØRNES

De siste tiårene har det skjedd store endringer i rammevilkårene i kultur- og kunnskapssektoren. Musikk, film, aviser og mye av vår kunnskapshenting har blitt digitalisert. Kunnskap og kultur som man før kun fikk tilgang til ved å oppsøke store institusjoner, kinosaler, universitet eller bibliotek, er nå tilgjengelig for folk hjemme via PC, nettbrett eller mobil. Store kunnskapsbaser som tidligere var tilgjengelig bare for noen få utvalgte forskere, er nå lett søkbare for alle via internett. Vi har tilgang til mer kunnskap og kultur enn noensinne. Men det at vi har tilgang til en nesten uendelig mengde kunnskap betyr ikke at vi oppsøker eller benytter oss av den.

Tvert om ser vi faktisk at kunnskap og opplysning på nettet konkurrerer og tidvis taper for falske nyheter, rykter og propaganda. Regjeringen vil at bibliotekene skal være en motkraft til dette.

Vi trenger bibliotek som er relevante. For å få til dette trengs samarbeid, at bibliotekene drar i samme retning og at de lykkes med å tiltrekke seg nye brukergrupper. Vi er glade over å presentere denne bibliotekstrategien som skal bidra til at bibliotekene kan være inkluderende kulturarenaer, i dag og i fremtiden. Bibliotekene skal være hus for både kunnskap og kulturopplevelser. Åpent for alle.

Trine Skei Grande
KULTUR- OG LIKESTILLINGSMINISTER
FOTO: JO STRAUBE / VENSTRE

Iselin Nybø
FORSKNINGS- OG HØYERE
UTDANNINGSMINISTER
FOTO: MARTE GARMANN

Jan Tore Sanner
KUNNSKAPS- OG
INTEGRERINGSMINISTER
FOTO: MARTE GARMANN

Kongsbakken vgs holder
danseforestillingen «Dukkene som
ville danse» i barneavdelingen
på Tromsø bibliotek.

FOTO: MARK LEDINGHAM,
TROMSØ BIBLIOTEK OG BYARKIV

1 Regjeringens bibliotekpolitikk

I Meld. St. 8 (2018-2019) *Kulturens kraft – Kulturpolitikk for framtida* (kulturmeldingen) legges den overordnede politiske retningen for kulturpolitikken fremover. I meldingen gjøres det rede for prioriteringer og det presenteres nye nasjonale kulturpolitiske mål. Hovedbudskapet er at kunst og kultur er ytringer med samfunnsbyggende kraft, og at et rikt og variert kulturliv er en forutsetning for ytringsfrihet og et velfungerende demokrati. Bibliotekene er en del av den bærende infrastrukturen i samfunnet vårt, som skal bidra til å oppnå flere av de kulturpolitiske målene som er slått fast i meldingen. En satsing på bibliotekene er særlig relevante for å legge til rette for et fritt og uavhengig kulturliv som:

- fremmer danning og kritisk refleksjon,
- tar vare på og formidler kulturarv,
- er tilgjengelig for alle og oppmuntrer den enkelte til å oppleve og delta i kulturaktiviteter,
- tilbyr møteplasser og bygger fellesskap,
- fornyer seg og viser evne til omstilling,
- styrker norsk språk, de samiske språkene, de nasjonale minoritetsspråkene og norsk tegnspråk som grunnleggende kulturbærere.

I kulturmeldingen står det blant annet at: «Eit demokratisk samfunn med ein open og opplyst offentleg samtale føreset at menneska har kunnskap om og forståing for det samfunnet dei er del av. Dagens informasjonssamfunn stiller store krav til at menneska utviklar kritisk sans og utvidar forståingshorisonten, for å kunne vurdere kjelder, undersøkje kva som er sant og usant, og gjere sjølvstendige val.»

Med dette utgangspunktet legger regjeringen frem *Nasjonal bibliotekstrategi 2020–2023*, knyttet til statens ansvar og oppgaver for utvikling av en fremtidsrettet biblioteksektor, der folkebibliotek, skolebibliotek og universitets- og høyskolebibliotek skal sees i sammenheng. Målet er å videreutvikle bibliotekene som relevante og viktige institusjoner i fremtiden, som skal bidra til folkeopplysning og danning for befolkningen.

Strategien skal bygge videre på *Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018* og konkretisere

regjeringens bibliotekpolitikk for perioden 2020–2023. I Granavollplattformen fremgår følgende om bibliotek: «Regjeringen vil satse på folke- og skolebibliotekene, blant annet gjennom å styrke arbeidet med digitale plattformer og nye modeller for drift av bibliotek» og videre at «Regjeringen vil styrke de nasjonale leseprosjektene». For å oppnå bedre samhandling og mulighet til å videreutvikle bibliotek i en større sammenheng er det hensiktsmessig at bibliotek i høyere utdanning også er en del av strategien.

Det er kommunene som eier folke- og skolebibliotekene, mens de fleste fag- og forskningsbibliotekene eies av universitetene og høyskolene. Hovedtyngden av utviklingsarbeidet må drives frem av bibliotekteierne selv, men staten skal legge til rette for godt samarbeid i et nasjonalt biblioteksystem, gode rammevilkår og rom for utprøving av nye tjenester og modeller for drift. Strategien angir hvilke grep staten vil ta som kan bidra til å stimulere til denne utviklingen. Vi har mottatt en rekke innspill og forslag til konkrete tiltak for hvordan staten kan bidra til å styrke bibliotekene. Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet har tatt stilling til forslagene og slår i Nasjonal bibliotekstrategi fast hva som skal være statlig ansvar og oppgaver overfor bibliotekene, og hvordan staten, gjennom Nasjonalbiblioteket, Utdanningsdirektoratet, utdanningsinstitusjonene og Unit (Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning), best kan legge til rette for og bidra til innovasjon, kompetanseheving og utvikling i hele biblioteksektoren. Dette både ved utvikling og drift av fellestjenester og ved tildeling av prosjekt- og utviklingsmidler. Til dette forvalter Nasjonalbiblioteket 48,5 mill. kroner i spillemidler til kulturformål. Utdanningsdirektoratet forvalter 18 mill. kroner over statsbudsjettet. Øvrige tiltak som presenteres i strategien kan gjennomføres innenfor gjeldende budsjettammer.

Satsingen på bibliotekene er viktig for å nå regjeringens mål på flere områder. Dette omtales i flere stortingsmeldinger og i pågående arbeider med meldinger og strategier. Samtidig med bibliotekstrategien legges det frem en dataspillstrategi, der bibliotekene skal løftes frem

FAKTA: FNS BÆREKRAFTSMÅL

Høsten 2015 vedtok FNs medlemsland 17 mål for en bærekraftig utvikling frem mot 2030, som også Norge sluttet seg til. Bærekraftsmålene ser miljø, økonomi og sosial utvikling i sammenheng. Bærekraftsmålene reflekterer de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Gjennom International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) bidro bibliotekfeltet til forhandlingene om bærekraftsmålene i FN. Bibliotekenes arbeid er synlig i alle hovedmålene, særlig når det gjelder offentlig tilgang til informasjon, tilgang til teknologi og livslang læring.

I dokumentet *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019–2023* understreker regjeringen at bærekraftsmålene skal være et politisk hovedspor og en viktig del av grunnlaget for samfunns- og arealplanleggingen også i Norge.

De 17 målene og 169 delmålene tar for seg ulike sektorer og grupper, der bibliotekene er viktige bidragsytere til mange av målene. Bibliotekene befinner seg i skjæringspunktet mellom kultur, utdanning og livslang læring, folkehelse og sosialt arbeid. Dette gir et godt utgangspunkt for å jobbe aktivt med bærekraftsmålene. Med 24 millioner besøkende bare i folkebibliotekene har bibliotekene en unik mulighet til å nå befolkningen med kunnskap om 2030-agendaen.

Bibliotekene er tuftet på ideene om folkeopplysning og delingsøkonomi. Bibliotekansatte utvikler egen kunnskap om bærekraftsmålene. De utvikler sine fysiske mediasamlinger og digitale ressurser om tematikken. Dette sikrer innbyggerne tilgang til relevant informasjon.

Bibliotek kan også, gjennom sin formidling av samlingene, ulike arrangement og tjenester, bidra til at innbyggere kan leve sine liv på en bærekraftig måte og kunne bidra til at samfunnsutviklingen er bærekraftig. Dessuten bør alle offentlige bibliotek utarbeide klimaregnskap og gjennomføre utslippsreducerende tiltak. Bibliotekene bør stå frem som bærekraftige organisasjoner i valg av løsninger for blant annet avfallshåndtering, engangsplast og klimaeffektive bygningsløsninger.

som sentrale for formidling og spredning av norske dataspill. I Meld. St. 10 (2018–2019) *Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfoldig* (frivillighetsmeldingen) blir samarbeid med bibliotek og tilgang til

bibliotekenes åpne og uavhengige lokaler fremhevet som en del av grunnlaget for en aktiv frivillig sektor i lokalsamfunnet. Barn og unge som målgruppe er særlig viktig for denne regjeringen, og bibliotekstrategien bør derfor sees i sammenheng med arbeidet med en ny barne- og ungdomskulturmelding. Likeledes har regjeringen lagt frem strategi for likestilling av mennesker med funksjonsnedsettelse for perioden 2020–2030, som gir noen føringer for hvordan offentlige tjenester skal koordineres og utvikles. Dette vil også gjelde bibliotekenes tjeneste. En satsing på bibliotekene vil også kunne bidra til å nå mål i Granavollplattformens kapittel på kunnskapsområdet, knyttet til tidlig innsats, språkopplæring og kvalitet i utdanningen. Bibliotek vil også kunne være sentralt i realiseringen av fagfornyelsen i grunnopplæringen.

Bibliotekstrategien bør også sees i sammenheng med regjeringens strategi for digitalisering av offentlig sektor, der bibliotekenes bidrag for å løfte den digitale kompetansen i befolkningen er fremhevet. Nasjonalbiblioteket og Norsk Bibliotekforening deltok i Digidel 2017 – nasjonalt program for økt digital deltakelse og kompetanse i befolkningen. Programmet fremhevet folkebibliotekenes rolle og innsats for å gi innbyggere med lav digital kompetanse veiledning og opplæring innen grunnleggende digitale ferdigheter. Nasjonalbiblioteket vil fortsatt være en sentral aktør som et kompetanse- og ressurscenter, i samarbeid med fylkesbibliotekene, for å nå disse målene.

Regjeringens politikk for høyere utdanning og forskning legger overordnede føringer på bibliotek i høyere utdanning. Særlig relevant er Meld. St. 4 (2018–2019) *Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2019–2028*, Meld. St. 16 (2016–2017) *Kultur for kvalitet i høyere utdanning* og Meld. St. 25 (2016–2017) *Humaniora i Norge*. I 2017 la Kunnskapsdepartementet frem *Strategi for digitalisering i høyere utdanning og forskning 2017–2021*, *Nasjonal strategi for tilgjengeliggjøring og deling av forskningsdata* og *Nasjonale mål og retningslinjer for åpen tilgang til vitenskapelige artikler*. Disse følges opp gjennom ulike tiltak i strategien som også berører bibliotek i høyere utdanning.

Oppegård bibliotek

FOTO: NIKOLAJ BLEGVAD

1.1 Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018

Nasjonal bibliotekstrategi for 2020–2023 bygger videre på de grepene som ble tatt i Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018. Sentralt i forrige strategiperiode var å styrke folkebibliotekene som uavhengig møteplass og digital arena. For å sikre god praktisk gjennomføring av strategien ble det opprettet et strategisk råd som Nasjonalbiblioteket hadde løpende dialog med i strategiperioden.

I forrige strategiperiode ble Nasjonalbibliotekets prosjekt- og utviklingsmidler på til sammen 48,5 millioner i året, disponert til tre hovedområder: 1) felles infrastruktur, 2) tiltak for utvikling av folkebibliotekene som debatt- og læringsarena, møteplass og formidlingsinstitusjon, samt 3) frie og nyskapende prosjekter. For å få best mulig effekt av satsingen ble Nasjonalbibliotekets funksjon som kompetanse- og ressurscenter tydeliggjort og det ble etablert verktøy for samordning og viderebruk av tjenester som er utviklet med prosjektmidler. Nasjonalbiblioteket har arbeidet for økt tilgang til digitalt innhold, både ved forhandling av rettigheter knyttet til egne samlinger, og ved å innta en overordnet rolle for å bidra til folkebibliotekenes egne kjøp

av e-bøker. Nasjonalbiblioteket har også brukt mye ressurser på utvikling og drift av felles infrastruktur. Viktig i denne sammenhengen har vært Nasjonalbibliotekets videreutvikling av Biblioteksøk og fri tilgang til bibliografiske data.

Evalueringen av Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018¹ viser hvordan bibliotekene opplever utviklingsmidlene og hvordan midlene påvirker bibliotekutviklingen og gir effekt. Evalueringen viser at bibliotekene mener at tredelingen av utviklingsmidlene bidro til tydelighet og målretting. Arenamidlene, som skulle bidra til at bibliotekene kunne utvikle seg som uavhengige møteplasser og debattarenaer, ble ansett av bibliotekene som avgjørende for å få gjennomført strategien. Bibliotekene opplevde at det var lett å søke, enkelt å rapportere og at midlene ga raske resultater.

Erfaringene fra forrige strategiperiode viser både betydningen av tydelig kommunikasjon om utviklingsmidlene og fordelene med å dele dem i kategorier, der krav til søknader og oppfølging er tilpasset mindre og større bibliotek.

¹ Rapport evaluering av nasjonal bibliotekstrategi, ved Avicia AS, 18.01.2019, https://bibliotekutvikling.no/content/uploads/2018/09/Rapport-evaluering-nasjonal-bibliotekstrategi-07.02.19_-006.pdf

2 Sammendrag og tiltaksliste

For strategiperioden 2020–2023 er målet å videreutvikle bibliotekene som relevante og viktige kunnskapsinstitusjoner som skal bidra til folkeopplysning og danning for befolkningen. Regjeringen legger frem konkrete tiltak langs tre hovedlinjer som sammen skal bidra til å oppnå målet:

1. Formidling
2. Samarbeid og utvikling
3. Infrastruktur

For å styrke bibliotekenes formidling av mangfoldet i bibliotekenes samlinger og kvalitetssikrede kilder, vil Nasjonalbiblioteket lyse ut en andel av prosjekt- og utviklingsmidlene til formidlingsprosjekter. Det er i første rekke folke- og fylkesbibliotekene som kan søke på disse midlene.

Videre vil Nasjonalbiblioteket lyse ut midler for å styrke samarbeid mellom bibliotekene og til nyskapende utviklingsprosjekter. Dette vil bidra til å åpne samlingene og til bedre ressursutnyttelse mellom de forskjellige bibliotektypene.

Nasjonalbiblioteket skal gjennom ulike infrastrukturtiltak og utvikling av nye drifts- og samarbeidsformer i bibliotekene gi et bedre grunnlag for formidlingen. Det er imidlertid bibliotekene selv, og da særlig folkebibliotekene, som skal utforme de ulike tiltakene som skal motta støtte. Nasjonalbibliotekets ansvar for fellestjenester, som del av den nasjonale infrastrukturen, styrkes ytterligere. Målet er å frigjøre ressurser i bibliotekene slik at disse kan brukes til publikumsrettet arbeid.

Når det gjelder digitalt innhold i folkebibliotekene skal Nasjonalbiblioteket arbeide for å øke tilgangen. Nasjonalbiblioteket vil videreutvikle Biblioteksøk slik at brukerne får én vei inn til både det fysiske og digitale materialet.

Nasjonalbiblioteket vil opprette et strategisk råd med representanter for ulike bibliotek for å ha en formalisert dialog med bibliotekfeltet, og sikre at strategien blir fulgt opp i tråd med bibliotekenes situasjon og behov.

Formidling – tiltak:

- Nasjonalbiblioteket skal årlig lyse ut midler til aktiv formidling, slik at folkebibliotek og fylkesbibliotek i hele landet kan skape gode tiltak for å styrke lesingen og øke utlånet av fysisk og digitalt materiale fra samlingene.
- Nasjonalbiblioteket skal sette i gang prosjekter knyttet til oppsøkende bibliotekvirksomhet for å nå frem til nye brukergrupper/lesere, blant annet i skolen.
- Nasjonalbiblioteket vil støtte tiltak som utvikler metoder for digital formidling.
- Nasjonalbiblioteket skal opprette et nettsted for formidling av Nasjonalbibliotekets samling til elever i ungdomsskolen.
- Nasjonalbiblioteket skal utvikle nettsider for Kartsenteret som også vil inneholde opplegg skoler kan bruke i undervisning.
- Nasjonalbiblioteket skal formidle egne arrangementer gjennom en strømmetjeneste, og åpne for arrangementer fra andre bibliotek etter en redaksjonell vurdering.

Samarbeid og utvikling – tiltak:

- Nasjonalbiblioteket vil lyse ut prosjekt- og utviklingsmidler for å stimulere til:
 - » Nye måter å samarbeide på
 - » Økt samarbeid mellom folkebibliotek og bibliotek i høyere utdanning om formidling
 - » Eksperimenter med ulike modeller for drift og samarbeid om bibliotek og bibliotekstjenester med særlig vekt på nye fylker og sammenslåtte kommuner
 - » Nye samarbeidsformer mellom skolebibliotek og folkebibliotek
- Utdanningsdirektoratet lyser ut tilskudd til skolebibliotek, og satsingsperioden utvides med to år; fra 2021 til 2023.
- Utdanningsdirektoratets og Nasjonalbibliotekets tilskudds-/prosjektmidler skal sees i sammenheng.
- Det settes av midler til vedlikehold, oppdatering og drift av Språkløyper i en tidsbegrenset periode.

- Ansvar for å hente inn statistikk om skolebibliotek skal overføres fra Nasjonalbiblioteket til Utdanningsdirektoratet.
- Nasjonalbiblioteket vil ta initiativ til en evaluering av hvilken effekt utviklingsmidlene har hatt for bibliotek i høyere utdanning.

Infrastruktur – tiltak:

- Nasjonalbiblioteket skal i hele strategiperioden arbeide for å øke omfanget av digitalt materiale som bibliotekene har tilgang til.
- Nasjonalbiblioteket skal forhandle med Kopinor om en utvidelse av Bokhylla-avtalen.
- Norsk filminstitutt skal evaluere og videreutvikle innkjøpsordningen for dataspill.
- Nasjonalbiblioteket skal synliggjøre Det flerspråklige biblioteks generelle tilbud overfor skolebibliotekene.
- Nasjonalbiblioteket skal tilby en dokumentert maskinleselig tilgang til sin åpent tilgjengelige digitale samling.
- Norsk kulturråd skal etablere et pilotprosjekt for skolebibliotek i innkjøpsordningene.
- Nasjonalbiblioteket skal, i samarbeid med Unit og høyere utdanningsinstitusjonene, bidra til å sikre tilgang til de store trykte utenlandske tidsskriftsamlingene som finnes i norske bibliotek i høyere utdanning.
- Nasjonalbiblioteket skal, i samarbeid med Unit og høyere utdanningsinstitusjonene, sikre bevaring og tilgang til dokument og metadata som inngår i Nasjonalt vitenarkiv.
- Nasjonalbiblioteket skal i samarbeid med Unit etablere en nasjonal metadatabrønn som sikrer én autorisert kilde til metadata for norske bibliotek, og som muliggjør gjenbruk av metadata både mellom bibliotekene og mellom bibliotekene og andre aktører.
- Nasjonalbiblioteket skal i samarbeid med Unit bidra til at Felles autoritetsregister blir implementert i de ulike biblioteksystemene i Norge, og utvides til å inkludere flere autoritetstyper.
- Nasjonalbiblioteket skal videreutvikle Nasjonalt lånekort.
- Nasjonalbiblioteket skal i samarbeid med fylkeskommunene arrangere seminarer og konferanser som gir kunnskap om og opplæring i bruken av nasjonale bibliotekstjenester.
- Nasjonalbiblioteket vil styrke bibliotekutvikling.no som en faglig ressurs for bibliotekansatte.

A woman with blonde hair, wearing a black jacket and black pants, is standing in a library. She is holding a stack of books and a white bag. She is looking to the right. The library has a red carpet and modern furniture. There are bookshelves in the background.

Sølvberget bibliotek og kulturhus
FOTO: ANNE LISE NORHEIM / SØLVBERGET
BIBLIOTEK OG KULTURHUS

3 Biblioteklandskapet

Biblioteklandskapet består av ulike bibliotektyper. Bibliotekene blir organisert og finansiert ulikt ut fra forvaltningsnivå, kommune, fylkeskommune og stat, og hvilke oppgaver bibliotekene er tillagt i ulike sektorer. Fellesnevneren er at bibliotekene skal gi brukerne tilgang til kultur, informasjon, kunnskap og et godt læringsmiljø. Nedenfor gis en nærmere oversikt over de sentrale institusjonene, i et landskap som kompletteres av en rekke spesialtjenester som fengselsbibliotek, samisk bibliotekstjeneste og forskjellige fagbibliotek og private bibliotek.

3.1 Folkebibliotekene

Alle kommuner skal ha folkebibliotek jf. lov om folkebibliotek § 4. § 1 i loven sier at:

Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet.

Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt.

Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet.

Bibliotekenes innhold og tjenester skal gjøres kjent.

Folkebibliotekene er en del av et nasjonalt biblioteksystem.

Loven slår også fast at kommunene skal ansette biblioteksjef med fagutdanning, med unntak av kommuner med bred bibliotekfaglig kompetanse. Det vil si bibliotek med minst fem årsverk som oppfyller kvalifikasjonskravene.

I Norge finnes det i dag 422 folkebibliotek som til sammen består av 667 avdelinger. Fra 2020 vil det samlede antall kommuner i Norge bli 356. Kommunereformen vil på sikt føre til endringer i bibliotekstrukturen. Bibliotekstrategien tar høyde for at det vil komme endringer og vil i del 2 peke på samarbeids- og utviklingstiltak som kan styrke folkebibliotekene i denne prosessen.

Andelen av befolkningen som bruker biblioteket blir målt med befolkningsundersøkelser som har blitt gjennomført av SSB ca. hvert tiende år. Den siste undersøkelsen SSB gjennomførte var i 2015² og var en del av grunnlagsmaterialet for Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018. Undersøkelsen viste at rundt 40 prosent av befolkningen hadde besøkt et folkebibliotek i løpet av det siste året. Det var en nedgang på rundt ti prosentpoeng fra undersøkelsen som ble gjennomført i 2005.

I forbindelse med evalueringen av Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018 viste en undersøkelse i 2018 at 54 prosent hadde besøkt et folkebibliotek i løpet av det siste året. Det er spesielt andelen som svarte at de hadde besøkt et folkebibliotek for mindre enn tre måneder siden som hadde økt i perioden 2015–2018. Denne gruppen hadde økt med 14 prosentpoeng fra 2015 til 2018.

3.2 Fylkeskommunale bibliotekoppgaver

Fylkeskommunene har ansvar for fylkeskommunale bibliotekoppgaver. Dette er hjemlet i lov om folkebibliotek § 6, som sier at:

Fylkeskommunen skal ivareta regionale bibliotekoppgaver og regional bibliotekutvikling, herunder gi råd til lokale myndigheter, yte bibliotekfaglig veiledning og assistanse, og arrangere møter og kurs om bibliotekspørsmål.

Fylkeskommunen har organisert bibliotekstjenesten forskjellig i de ulike fylkene. Fra å bruke store ressurser på lånesamarbeid i fylket har fylkeskommunene i dag en tydeligere rolle som regional utviklingsaktør, som arbeider med kompetanseutvikling, samordning og utviklingstiltak. Fylkeskommunen yter både bibliotekfaglig veiledning og assistanse til folke- og skolebibliotekene i fylket, og gir råd til de lokale myndighetene og bibliotekteierne. Mange folkebibliotek har god nytte av fylkeskommunen som rådgiver og av å kunne delta i ulike utviklings- og kompetanse-tiltak som fylkene gjennomfører. Som et resultat av regionreformen vil det i 2020 være 11 fylker i Norge.

² <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/undersokelse-om-bibliotekbruk-2015>

3.3 Skolebibliotek

Skolen og bibliotekene har et felles samfunnsoppdrag blant annet når det gjelder kunnskapsformidling, informasjonskompetanse, lesing og leseglede. Skolebibliotekene skal være særskilt tilrettelagt for skolen.³

Det følger av forskrift til opplæringsloven at elevene skal ha tilgang til skolebibliotek⁴. Skolen skal ha et skolebibliotek med mindre tilgangen til bibliotek er sikret gjennom samarbeid med andre bibliotek. Bibliotek som ikke ligger i skolens lokaler, skal være tilgjengelig for elevene i skoletiden slik at biblioteket kan brukes aktivt i opplæring på skolen.

3.4 Fag- og forskningsbibliotek

Fag- og forskningsbibliotek er bibliotek som er en del av et universitet eller en høyskole, et forskningsinstitutt eller en annen offentlig eller privat institusjon.

Universitetenes og høyskolenes bibliotek skal sikre at forskere og studenter får tilgang til oppdaterte og kvalitetssikrede kunnskapskilder og bidra til økt kvalitet i høyere utdanning og forskning. Alle institusjonene har egne bibliotek, men organisering, dimensjonering og spesialisering av bibliotekstjenestene varierer. Bibliotekene i universitets- og høyskolesektoren samordner sine interesser gjennom bibliotekutvalget til Universitet- og høgskolerådet (UHR Bibliotek), og samarbeider om fellesløsninger gjennom Unit og andre fag- og forskningsbibliotek i Norge.

Bibliotek- og informasjonstjenester i høyere utdanning er i rask utvikling. Mange bibliotek er involvert i arbeidet med å tilrettelegge forskningsdata for deling og gjenbruk. Bibliotekstjenestene bidrar til opplæring av ansatte og studenter i god datahåndtering. Bibliotekene står også helt sentralt i arbeidet med åpen tilgang til forskningsresultater. Stadig flere vitenskapelige tidsskrifter blir åpent tilgjengelige for forskere, studenter og allmennheten.

Gode fag- og forskningsbibliotek er avgjørende for studentenes læring. Universitets- og høyskolebibliotekene gir tilgang til kunnskapskilder som har stor betydning for forskningsbasert utdanning. Studentaktive læringsformer krever varierte arbeidsplasser og andre informasjonsressurser i tillegg til tradisjonelle pensumbøker. Studenter gjør i økende grad bruk av nettbaserte og sosiale læringsformer, mobile plattformer og sosiale nettsamfunn. Universitets- og høyskolebibliotekene har fulgt opp denne trenden og utviklet seg til moderne læringssentre.

En sentral målsetning med politikken for åpen forskning er at studenter skal kunne ta med seg de gode vanene med å lese faglitteratur som de opparbeider i løpet av studietiden, ut i arbeidslivet og fortsette å holde seg oppdatert og bruke ny kunnskap også etter at de har forlatt lærestedene. Åpent tilgjengelig forskning er et viktig bidrag til å realisere målet om livslang læring og forskning, utvikling og innovasjon i arbeidslivet.

I tillegg til å betjene egne forskere og studenter, bidrar bibliotekene til å realisere universitetenes og høyskolenes formidlingsoppdrag, som også retter seg mot allmennhetens behov for forsknings- og kunnskapsbasert informasjon. Fag- og forskningsbibliotekene inngår på den måten i vårt nasjonale kunnskapssystem, ofte i nært samarbeid med andre bibliotek.

3.5 Nasjonalbiblioteket

Nasjonalbibliotekets virksomhet er forankret i lov av 9. juni 1989 nr. 32 om avleveringsplikt for allment tilgjengelige dokument. Nasjonalbibliotekets samfunnsoppdrag er å sikre avlevering og bevaring av publisert materiale fra alle publiseringsplattformer, og gjennom dette være en viktig kilde til kunnskap om Norge og norske forhold. Nasjonalbiblioteket har status som forskningsinstitusjon.

Ved å tilgjengeliggjøre og formidle kulturarven skal Nasjonalbiblioteket være kilde til forskning, læring og språkutvikling og bidra til å skape identitet og tilhørighet. Nasjonalbiblioteket skal bidra til å utvikle moderne og relevante norske bibliotek.

³ Forskrift til opplæringslova § 21-1

⁴ Opplæringslova § 9-2.

En viktig del av Nasjonalbibliotekets oppgaver er ansvar for utvikling og drift av fellestjenester og infrastruktur for alle bibliotek. Dette gjelder både fysisk og digital infrastruktur. En godt utbygd infrastruktur bidrar til utvikling av gode folkebibliotekstjenester, både ved å legge til rette for folkebibliotekenes egen utvikling av lokale tjenester og ved å avlaste hvert folkebibliotek for oppgaver som bedre kan løses nasjonalt.

Nasjonalbiblioteket skal være et nasjonalt kompetanse- og ressurscenter for andre institusjoner i bibliotek- og kultursektoren. Denne rollen ble styrket i Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018.

Ett av de viktigste virkemidlene for å bidra til utvikling av folkebibliotekene er prosjekt- og utviklingsmidlene, som disponeres av Nasjonalbiblioteket. Nasjonalbiblioteket skal være aktive i sin forvaltning av utviklingsmidlene for å få en best mulig effekt. Nasjonalbiblioteket kan selv ta initiativ til større utviklingsprosjekter, initiere samarbeid og koordinering av prosjekter som kan og bør sees i sammenheng.

Nasjonalbiblioteket forvalter lov om folkebibliotek og ivaretar statlige bibliotekoppgaver etter loven. Nasjonalbiblioteket samler dessuten inn og publiserer bibliotekstatistikk fra de ulike bibliotekene i Norge. Målet er å presentere aktuell, relevant og kvalitetssikret statistikk, som faktagrunnlag for utviklingsarbeid.

Nasjonalbiblioteket forvalter også driftstilskudd til bibliotek- og litteraturrelaterte tiltak.

3.6 Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek

Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek (NLB) er et statlig forvaltningsorgan underlagt Kulturdepartementet. NLBs samfunnsoppdrag er å bidra til at mennesker med funksjonsnedsettelse som gjør det vanskelig å lese trykt tekst, får samme tilgang til litteratur og informasjon som befolkningen for øvrig. NLB produserer og låner ut tilrettelagt litteratur i lydbokformat og punktskrift. Bibliotektilbudet omfatter allmenn litteratur for alle aldersgrupper og studielitteratur

for studenter ved universiteter, høyskoler og fagskoler. Gjennom sin virksomhet bidrar NLB til samfunnsmessig likestilling for en stor gruppe av landets innbyggere.

NLB hadde ved utgangen av 2018 om lag 64 000 registrerte lånere. Digitale utlån, strømming og nedlasting til telefon, nettbrett og PC utgjorde i 2018 totalt 47 prosent av alle lydbokutlån fra NLB. Studielitteratur blir i langt større grad enn folkebiblioteklitteratur lånt ut digitalt ved NLB.

E-bøkene hos NLB er oppmerkede tekstfiler produsert på bestilling fra studenter med produksjonsrett, altså studenter som oppfyller kriteriene for å få produsert tilrettelagt studielitteratur. Filene kan leses med talesyntese eller leseapp. Formatet lånes kun ut til studenter med produksjonsrett.

3.7 Norsk kulturråds innkjøpsordninger for litteratur

Innkjøpsordningene for litteratur er en statlig støtteordning for bokutgivelser. Ordningen administreres av Norsk kulturråd, som kjøper inn nye bøker og distribuerer dem til bibliotek. Disse bøkene står for om lag halvparten av tilveksten i folkebibliotekene, og kommer i tillegg til de titlene bibliotekene selv kjøper inn over sine egne budsjetter.

Per 2019 er det fem innkjøpsordninger for litteratur:

- Ny norsk skjønnlitteratur, 773 eksemplarer av bøker for voksne (703 bøker og 70 e-bøker) og 1550 eksemplarer av bøker for barn og unge (1480 bøker og 70 e-bøker)
- Oversatt litteratur, 542 eksemplarer (502 bøker og 40 e-bøker)
- Ny norsk sakprosa, 773 eksemplarer (703 bøker og 70 e-bøker)
- Ny norsk sakprosa for barn og unge, 1550 eksemplarer (1480 bøker og 70 e-bøker)
- Tegneserier, 1480 eksemplarer av bøker for barn og unge, og 703 eksemplarer av bøker for voksne

Kulturrådet gjennomførte viktige endringer i innkjøpsordningene i 2015. Det pågår nå et større utredningsprosjekt for å få kunnskap om hvordan ordningene fungerer etter endringene – hvordan de forvaltes, hvordan de virker i det litterære

kretsløpet, og hvordan de bidrar til å realisere de litteraturpolitiske målene om kvalitet og bredde i litteraturen. Utredningen vil leveres mot slutten av 2019 og vil kunne gi grunnlag for å vurdere ytterligere endringer i innkjøpsordningene.

Nittedal bibliotek
FOTO: NIKOLAJ BLEGVAD

FAKTA: BIBLIOTEKTJENESTER I SKOLE OG BARNEHAGE

Skolebibliotekets betydning for skolens arbeid på sentrale områder

Skolebiblioteket er et sted for leselyst og leseglede for alle elevgrupper og i alle fag, og bør være en integrert del av skolens pedagogiske virksomhet. Skolen kan ha en variert samling av bøker, utstyr, læremidler og andre ressurser, og i samarbeid med folkebiblioteket kan skolen ha mulighet for større tilfang av bøker og andre ressurser.

Aktiv bruk av velfungerende skolebibliotek kan støtte opp om regjeringens målsettinger knyttet til bl.a. lesing, tidlig innsats, dybdelæring, kritisk tenkning, dannelse og personlig vekst. Bruk av skolebibliotek vil kunne støtte elevenes læring generelt og ha en særlig viktig rolle i skolens arbeid med å utvikle elevenes leseferdigheter og leseglede, språkkompetanse, medie- og informasjonskompetanse samt digital dømmekraft. Biblioteket kan bidra til at elevene lærer å bruke digitale ressurser i kreativt og skapende arbeid, og det kan være en arena der skolen bygger gode og inkluderende fellesskap som fremmer trivsel for alle.

Fagfornyelsen

Høsten 2019 fastsetter Kunnskapsdepartementet nye læreplaner for fag i grunnskolen og videregående opplæring. Målet er å ruste elevene best mulig for fremtiden.

Fagfornyelsen skal legge bedre til rette for at elevene lærer og utvikler seg. Læreplanene skal derfor bli mindre omfangsrike og gi tydeligere retning for arbeidet med fagene i skolen. Det skal bli bedre progresjon innad i fag og god sammenheng mellom fag. Elevene skal få bedre mulighet til å se sammenhenger mellom fagområder og utvikle evnen til å tenke kritisk og reflektere over det de lærer. Det nye læreplanverket skal også bidra til et verdiløft i skolen.

Overordnet del av læreplanverket ble fastsatt i 2017. Denne delen utdyper verdigrunnlaget og de overordnede prinsippene for skolen. Overordnet del gir skolen både et danningsoppdrag og et utdanningsoppdrag. Det betyr at skolen skal bidra til elevenes faglige og sosiale læring.

Læreplanverket definerer fem grunnleggende ferdigheter: lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter. Disse ferdighetene er en del av den faglige kompetansen og nødvendige redskaper for læring og faglig forståelse.

Barnehage og bibliotek – tidlig innsats

De første barneårene er spesielt læringsintensive og ser ut til å ha betydning for den videre språkutviklingen. Det er stor spredning i barns språkkompetanse allerede ved to-års alder, og forskjellene øker med alderen. Barns ordforråd og begrepsforståelse ved skolestart predikerer senere språkutvikling og skoleprestasjoner.

Gjennom arbeid med kommunikasjon, språk og tekst skal barnehagen blant annet bidra til at barna bruker språk i relasjoner og i lek, videreutvikler begrepsforståelse og møter et mangfold av tekster. Bøker kan åpne for lystbetonte møter med språk, og lesing har en sentral plass i barnehagens arbeid med språkstimulering og språkutvikling. Barna skal få mulighet til å erfare ulike formidlingsmåter av tekster og fortellinger som kilde til estetiske opplevelser, kunnskap, refleksjon og møter med språk og kultur, og det er viktig at barnehageeiere sørger for at et mangfold av bøker er tilgjengelig for barna.

Det er barnehageeieren som har det overordnede ansvaret for at barnehagen drives i samsvar med gjeldende lover og regelverk, jf. barnehageloven § 7 første ledd. Barnehageeieren har dermed juridisk ansvar for kvaliteten på barnehagetilbudet. Ifølge rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver skal barnehagen sørge for at barna møter ulike språk, språkformer og dialekter gjennom rim, regler, sanger, litteratur og tekster fra samtid og fortid, og at de møter et mangfold av eventyr, fortellinger, sagn og uttrykksformer og kan oppleve spenning og glede ved høytlesning.

Biblioteket er en arena som kan gi leseglede og glede ved å bruke språk og kommunisere med andre. Godt samarbeid mellom barnehagen og folkebiblioteket er viktig for at barna får tilgang til et rikt utvalg bøker og digitale ressurser.

Pågående tiltak:***Språkløyper***

Språkløyper er en nasjonal strategi for språk, lesing og skriving igangsatt av Kunnskapsdepartementet for perioden 2016 til og med 2019. Strategien gjelder både barnehage, barnetrinn, ungdomstrinn og videregående skole, og den er slik sett unik i norsk sammenheng. I barnehage er målgruppen hele personalet, i skole er den lærere i alle fag.

Språkløyper har tre virkemidler for å oppnå målsetningen om å bedre barns språk, lesing og skriving:

1. Gratis, nettbaserte kompetanseutviklingspakker til bruk i den enkelte skole og barnehage.
2. Gratis oppstartsamlinger for personell i barnehager og skoler som skal bruke disse.
3. Muligheten til å bli språkkommune, som blant annet gir støtte til lokalt utviklingsarbeid.

Lesesenteret⁵ har sammen med Skrivesenteret⁶ ansvaret for å drive Språkløyper og produsere det faglige innholdet i kompetanseutviklingspakkene som ligger på nettsiden sprakloyper.no. Det hentes også inn kompetanse fra andre nasjonale sentre, Statped og andre.

Nasjonalt ressursenter for skolebibliotek

Skolebibliotek og folkebibliotek har et stort potensiale for å bidra til å forbedre elevenes læring. Mange steder utnyttes trolig dette potensialet i for liten grad. Universitetet i Agder er nasjonalt ressursenter for skolebibliotek og driver videreutdanningen i skolebibliotekkunnskap. Nettstedet uia.skolebibliotek.no samler aktuell informasjon om skolebibliotek, informasjonskompetanse og lesestimulering. Det

finnes flere skoler som har jobbet med for eksempel lesing og bruk av skolebibliotek, som vil kunne være gode modeller også for andre skoler. Nettsidene sprer informasjon om gode måter skole og bibliotek kan samarbeide på og hvordan bibliotek kan bidra til å nå mål knyttet til litteratur og lesing.

Tilskuddsordning for skolebibliotek

Utdanningsdirektoratet har siden 2018 hatt en tilskuddsordning for skolebibliotek. Midlene skal gå til personalressurser eller kompetanseutvikling for å legge til rette for lesestimulering i regi av skolebiblioteket eller folkebiblioteket der det blir brukt som skolebibliotek. Formålet med tilskuddsordningen er å styrke arbeidet med lesestimulering.

Utdanningsdirektoratets tilskudd skal bidra til at skolebibliotekene:

- blir en arena for leseglede for alle elevgrupper og i alle fag
- brukes systematisk i opplæringen, og bidrar til å nå målene i læreplanverket
- legger til rette for lesing og vurdering av trykte og digitale tekster og sammensatte tekster
- er en integrert og varig del av skolens pedagogiske virksomhet
- er en inkluderende arena som tar hensyn til barn og unges ulike forutsetninger og behov er innovative og fremtidsrettede

For å få støtte må prosjektene tilfredsstille ulike kriterier, for eksempel at det foreligger en gjeldende plan i kommunen for bruk av skolebiblioteket som en del av opplæringen, at de har en plan for videreføring etter endt prosjektperiode og at de ivaretar brukermedvirkning.

⁵ <https://lesesenteret.uis.no>

⁶ <http://www.skrivesenteret.no/>

Sølverget bibliotek og kulturhus
FOTO: ANNE LISE NORHEIM / SØLVBERGET
BIBLIOTEK OG KULTURHUS

4 Formidling

Tiltak:

- Nasjonalbiblioteket skal årlig lyse ut midler til aktiv formidling, slik at folkebibliotek og fylkesbibliotek i hele landet kan skape gode tiltak for å styrke lesingen og øke utlånet av fysisk og digitalt materiale fra samlingene.
- Nasjonalbiblioteket skal sette i gang prosjekter knyttet til oppsøkende bibliotekvirksomhet for å nå frem til nye brukergrupper/lesere, blant annet i skolen.
- Nasjonalbiblioteket vil støtte tiltak som utvikler metoder for digital formidling.
- Nasjonalbiblioteket skal opprette et nettsted for formidling av Nasjonalbibliotekets samling til elever i ungdomsskolen.
- Nasjonalbiblioteket skal utvikle nettsider for Kartsenteret som også vil inneholde opplegg skoler kan bruke i undervisning.
- Nasjonalbiblioteket skal formidle egne arrangement gjennom en strømmetjeneste, og åpne for arrangement fra andre bibliotek etter en redaksjonell vurdering.

4.1 Regjeringens mål med satsingsområdet

Regjeringen vil at bibliotekene skal være åpne institusjoner som er til stede der innbyggerne er. I denne strategiperioden er det et mål at bibliotekene skal utvikle seg videre som folkeopplysnings- og dannelsesinstitusjoner. Biblioteket skal være en kunnskapsarena der befolkningen skal ha tilgang til forskning og kunnskapskilder, og bidra til utvikling av kritisk tenkning og digital dømmekraft. Da er det ikke tilstrekkelig at forskningen og kildene er tilgjengelige; de må også formidles og spres på en aktiv måte.

Folkebibliotekenes formidlingsansvar ble understreket da bibliotekloven ble endret i 2014. Det ble da fremhevet at folkebibliotekene skal arbeide med aktiv formidling. I strategiperioden

skal det satses på å styrke bibliotekenes og bibliotekansattes arbeid med å formidle det store mangfoldet i bibliotekenes samlinger. Nasjonalbiblioteket vil derfor lyse ut egne midler til formidling. Målet er å nå nye bibliotekbrukere, få flere til å lese og å øke utlånet. Det er folke- og fylkesbibliotekene som kan søke på disse midlene. Målet er videre at folkebibliotek skal bygge erfaringer, kompetanse og teste ut nye metoder for formidling, som på sikt kan inngå i bibliotekenes daglige drift. I et langsiktig perspektiv skal aktiv formidling av bibliotekenes innhold bidra til å styrke bibliotekene som folkeopplysnings- og dannelsesinstitusjoner, samt nå ut til nye brukere.

Bibliotekene skal bidra til å forme et samfunn der kunnskap, kultur, litteratur og lesing er tilgjengelig for alle og brukes av flest mulig. I Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018 var hovedmålet å styrke folkebibliotekene som arena for debatt og formidling, som møteplasser og kulturarenaer. Dette har bidratt til vekst i besøket og bruken av bibliotek. Men selv med rekordtall i 2018 er nesten halvparten av befolkningen ikke innom et folkebibliotek i løpet av året. Biblioteket må tilby sine tjenester utenfor bibliotekrommet. Lesingen, litteraturen og biblioteket skal synliggjøres på arenaer der det er mulig å nå de gruppene som ikke leser eller bruker bibliotekets tjenester.

Når det gjelder fag- og forskningsbibliotekene i høyere utdanning er det et viktig mål å utnytte potensialet i åpen forskning gjennom aktiv formidling overfor både akademikere og andre brukergrupper. Bibliotek- og informasjonstjenestene i disse institusjonene skal legge til rette for forskningen og studentenes læring på institusjonene. Det er et mål at fag- og forskningsbibliotekenes lokaler brukes til å styrke den allmennrettede formidlingsaktiviteten (for eksempel gjennom arrangementer, utstillinger og lignende) der det ligger til rette for det. Et viktig ledd i formidlingsarbeidet vil være å

bruke nettbaserte tjenester for å demokratisere tilgangen til forskningsbasert kunnskap.

De to andre satsingsområdene i strategiperioden, Nasjonalbibliotekets ulike infrastrukturtiltak og utvikling av nye drifts- og samarbeidsformer i bibliotekene, skal også bidra til forbedret formidling. De tre satsingsområdene skal sammen bygge opp under det samme overordnede målet om å nå ut til nye brukere. Biblioteksøk er Nasjonalbibliotekets felles digitale søkeportal til de norske bibliotekenes samlinger. I Biblioteksøk kan publikum finne og bestille materiale i samlingene til både folke- og fagbibliotek. Nasjonalbiblioteket ønsker at denne tjenesten skal videreutvikles slik at den kan bli et enda bedre verktøy for formidling av bibliotekenes innhold.

4.2 Formidling ved folkebibliotek

Nasjonalbiblioteket vil årlig lyse ut en andel av prosjektmidlene for å støtte ulike tiltak som bidrar til å styrke bibliotekene som formidlere. Det er i utgangspunktet bibliotekene selv som må utforme de ulike tiltakene. Terskelen for å motta støtte vil være lav for å bidra til kreativitet og gode ideer til prosjekter i folkebibliotekene, og det vil legges vekt på enkle søknads- og rapporteringsprosedyrer. Erfaringsoverføring og inspirasjon er viktig i forbindelse med bibliotekutvikling. Det har vært gjennomført mange gode og kreative prosjekter for å nå nye brukere over hele landet, både i forbindelse med Bokåret 2019 og tidligere år. Befolkningen har møtt bibliotek på strender, festivaler, speiderleir, arbeidsplasser, bytorg og i fjellheimen. Etableringen av Nasjonalbibliotekets prosjektbank gir bibliotekene anledning til å finne inspirasjon og erfaringer fra andre biblioteks prosjekter. Tiltak som bringer biblioteket og samlingene ut av bibliotekrommet til nye grupper vil være særlig prioritert. Aktivitetene kan være blant annet tilrettelegging og formidling til barn og unge, oppsøkende bibliotek tjenester, digital formidling og formidling av digitalt innhold. Samarbeid med frivillige organisasjoner, idrett og arbeidsliv, eller samarbeid mellom bibliotek er sentralt i dette arbeidet. Nye former for mobile «mikrobibliotek tjenester» basert på dyktige formidlere og digital formidling av lån eller materiale vil kunne få støtte. Fylkesbibliotekene

FAKTA: ANDRE TILSKUDDSDORDNINGER FOR FORMIDLINGSTILTAK

Norsk kulturråds tilskuddsordning for litteraturformidling

Tilskuddsordningen for litteraturformidling skal bidra til at en stor bredde av litteratur primært på norsk eller samisk blir profesjonelt formidlet til det allmenne publikum. Forfattere, oversettere, kritikere, litteraturfestivaler, bibliotek, skoler og andre arrangører og formidlere kan søke om tilskudd gjennom Kulturrådets ordning. Det gis støtte til skriftlig, muntlig, levende, audiovisuell og digital formidling av litteratur til et allment publikum, for eksempel gjennom enkeltarrangementer, arrangementsrekker, formidlingsturneer, litteraturfestivaler, seminarer, konferanser, publikasjoner (faglitteratur om litteratur), dokumentarfilmer, nettsider og andre type tiltak. Formidlingen skal foregå i Norge eller være beregnet på et norsk publikum.

www.kulturradet.no/stotteordning/-/vis/litteraturformidling

Norsk filminstituttets støtteordning for formidling av film

Norsk filminstitutt deler ut tilskudd til filmarrangementer som retter seg mot et allment publikum. Ordningen retter seg mot arrangører av

- Filmformidlingstiltak med kulturelt eller pedagogisk formål, for eksempel visning av film i kulturell, kunstnerisk, historisk, samfunnsrelatert eller lokal kontekst
- Seminarer eller presentasjoner (innledning eller foredrag) knyttet til film
- Arrangementer med fokus på kortfilm og dokumentarfilm
- Mindre filmfestivaler som søker tilskudd under 100.000 kroner

Norsk filminstitutt skal, i tråd med regjeringens dataspillstrategi for 2020–2022, utvide ordningen til å også inkludere formidling av dataspill.

<https://www.nfi.no/sok-tilskudd/filmformidling/filmkulturelle-tiltak>

og storbybibliotekene vil ha en sentral rolle i å utvikle metoder for deling av ressurser, formidlere og formidlingsopplegg, for å heve kvaliteten på tilbudet. Skolebibliotek er en viktig arena for denne formen for formidling, og gjennom å

Sølvberget bibliotek
og kulturhus

FOTO: ANNE LISE NORHEIM /
SØLVBERGET BIBLIOTEK OG
KULTURHUS

utvikle folkebibliotekenes tilbud om formidling i skolebibliotek vil samarbeidet mellom skole og folkebibliotek kunne styrkes.

Det er et mål at flest mulig skal kunne ta del i den store aktiviteten som foregår i bibliotek over hele landet. Nasjonalbiblioteket vil legge til rette for en felles plattform for strømming av ulike arrangementer etter en redaksjonell vurdering. Samtidig vil Nasjonalbiblioteket aktivt formidle egne samlinger og arrangementer på den samme plattformen. Nasjonalbibliotekets formidling skal i større grad rettes mot skoleelever. Det skal blant annet utvikles kvalitetessikrede nettjenester som kan brukes som en del av undervisningen særlig i ungdomsskolen. Nettjenesten skal hente tema fra læreplaner og velge ut og gruppere relevante

kilder. Det samme vil utvikles for formidling av materialet i Kartsentret. Nasjonalbibliotekets kartsenter åpnet i september 2019 og består av atlas og løse kartblad, til sammen flere tusen kart fordelt på rundt tusen enheter. Det skal utvikles nettjenester for formidling og eget opplegg som skoler kan bruke i sin undervisning.

NLBs lydbøker og tilrettelagt litteratur skal være en del av formidlingen rettet mot barn, unge og voksne som har rett til tilgang til dette materialet. Nasjonalbiblioteket skal bidra til at bibliotek og formidlere kjenner til og bruker NLBs tilbud i møte med alle brukere som har rett til det, og spesielt i møte med skoleelever. Det er også viktig at bibliotek i høyere utdanning kjenner til og formidler NLBs tilbud til studenter i målgruppen.

EKSEMPEL: FORMIDLING

Bokåret 2019

I anledning 500 års-jubileet for Norges eldste bok og i tilknytning til at Norge skal være hovedland på bokmessen i Frankfurt, fikk Nasjonalbiblioteket i oppdrag fra Kulturdepartementet å fordele 30 mill. kroner til bibliotek og andre institusjoner som skal formidle leseglede i Bokåret 2019. 15 mill. kroner har gått til ulike arrangementer og tiltak i folke- og fylkesbibliotek, og 12 mill. kroner har gått til leseorganisasjoner, litteraturinstitusjoner og andre som ønsker å markere Bokåret 2019.

<https://www.nb.no/bokaret-2019/>

Folke-helse-biblioteket

I prosjektet Folke-helse-biblioteket har Lenvik folkebibliotek, sammen med ulike samarbeidspartnere, jobbet for at befolkningen skal få større kjennskap om gode nettsteder for helseinformasjon. Informasjonskompetanse handler om å kunne søke etter informasjon, vurdere den informasjonen som er funnet og deretter bruke denne informasjonen. Prosjektet har resultert i en artikkelsamling om informasjonskompetanse som er tilgjengelig på nettet <https://www.lenvikbibliotek.no/laer-mer-om-kildekritikk-og-informasjonskompetanse/>

Bokstart – språk fra første stund, Foreningen !les

Bokstart er et prosjekt som retter seg mot små barn (0-3 år) og deres foreldre. Ved å dele ut gratis bøker og informasjonsmateriell om språkutvikling til foreldre i samarbeid med helsestasjon og bibliotek, ønsker man å styrke foreldrenes rolle i barnas språk- og identitetsutvikling og legge til rette for lese- og skriveferdigheter. Ved å samarbeide med helsestasjoner er det mulig å nå alle foreldre med små barn og sørge for at også ressurssvake familier og barn som ikke går i barnehage, får et godt tilbud.

<http://www.bokstart.no>

Lesefrø, Deichman

Lesefrø fokuserer på sammenhenger mellom språkstimulering og leseaktiviteter i barnehager og sammenhenger mellom språkstimulering og leseaktiviteter i barnehager med høy andel flerspråklige barn. Målet er å drive språkstimulering og litteraturformidling, bidra til leseglede og medvirke til et godt språkmiljø i barnehagene og i barns hjemmemiljø. Fra 2018 har Deichman utviklet Lesefrø videre i samarbeid med over 100 barnehager i Oslo, hvor det lånes ut boksamlinger som blir til lokale bibliotek i barnehagene.

<https://blogg.deichman.no/litteratur/2018/04/09/les-for-de-aller-minste/>

Sommerles – Norges digitale lesekampanje, fylkesbibliotekene og folkebibliotekene

Sommerles er bibliotekenes nasjonale lesekampanje der målet er å styrke leseferdighetene for 1.-7.-klassinger i løpet av sommerferien. Sommerles startet som en lesekampanje i Vestfold i 2012. Fra å være en tradisjonell papirbasert lesekampanje trakk man inn elementer fra «gamification» for å øke motivasjonen for lesing.

<https://sommerles.no/?hjem&lang=nb>

Digital kveld, Stormen bibliotek

Digital kveld er egne arrangementer for barn og unge ved Stormen bibliotek. Det er mange unge som ikke har tilgang til digitalt utstyr hjemme. Dette kan føre til manglende digital kompetanse. Stormen bibliotek har derfor utviklet et eget tilbud med gamerkvelder for barn og unge. Ungdommer med spillkunnskaper har som deltidsjobb å gjennomføre de digitale kveldene i biblioteket.

4.3 Formidling ved fag- og forskningsbibliotek

I tillegg til å betjene forskere og studenter bidrar fag- og forskningsbibliotekene til å ivareta universitetenes og høyskolenes lovpålagte formidlingsoppdrag overfor allmennheten. En forutsetning for at den forskningsbaserte kunnskapen skal bli virksom i samfunnet er at den blir gjort tilgjengelig og tatt i bruk, også utenfor akademien. Fag- og forskningsbibliotekene må være åpne og utadrettede – enten det er overfor privatpersoner med egne interesser, arbeidstakere som ønsker å heve sin kompetanse, lærere som forbereder temadager eller bedrifter som trenger faglig påfyll til pågående prosjekter.

Formidlingsoppgavene til fag- og forskningsbibliotekene er i endring. På den ene siden er forskningen blitt mer spesialisert, med terminologi som kan være vanskelig tilgjengelig. I tillegg oppstår nye publiseringsplattformer og -kanaler som kan virke uoversiktlige. Dette krever mer tilrettelegging fra bibliotekenes side. På den annen side bidrar ny teknologi, nye medier og innovative arkitektoniske løsninger til at fag- og forskningsbibliotekene i dag rår over langt flere virkemidler i sitt arbeid. Åpen tilgang på forskningspublikasjoner som tidligere var bak betalingsmur, gir også store nye muligheter i formidlingsarbeidet.

I årene fremover er det et mål for fag- og forskningsbibliotekene å ta i bruk de nye mulighetene og virkemidlene for å nå ut i samfunnet. Fag- og forskningsbibliotekene skal være «kunnskapshus» for hele befolkningen.

EKSEMPEL: REALFAGSBIBLIOTEKET

Realfagsbiblioteket på Universitetet i Oslo

Realfagsbiblioteket ble etablert på Universitetet i Oslo i 2012 som Norges største forskningsbibliotek for realfagene. I tillegg ville man skape:

1. et kvalitativt godt, samlende og trygt læringsmiljø for studenter innen teknologi og realfag
2. et attraktivt faglig-sosialt samlingspunkt for studenter, ansatte, alumni og andre interesserte
3. et formidlingsprogram åpent for allmennheten med fokus på realfagenes betydning for samfunnsutviklingen.

Formidlingsprogrammet driftes av biblioteket og baserer seg både på egne initiativ og samarbeid med UiOs forskningsmiljøer og tilreisende gjesteforskere. UiO og Matematisk-naturvitenskapelig fakultets (MN) strategiske planer og prioriteringer gir retning og biblioteket jobber tett med MNs kommunikasjonsgruppe.

Biblioteket ønsker å engasjere flere enn faste brukere og eksperimenterer med overraskende og nyskapende formater. Eksempler på dette er forskningsformidling basert på kaker (Nerdy Science Cake Competition) og at realfagsbibliotekarere er ute i felt med forskere og dokumenterer aktiviteten. Alle kategorier bibliotekansatte inngår som vertskap for arrangementer og biblioteket har kompetanse innen scenografi, grafisk utforming, lyd/lys/bilde i tillegg til fagansvarlige innen sentrale MN fag. Godt samarbeid med studentforeninger og studentansatte gir biblioteket god anledning til nytenkning, uttesting av ideer, samt hjelp til sjauing og servering. Biblioteket har jevnlig kontakt med NRK, Forskningsdagene, forlag og andre formidlingsaktører.

Babydans – Camp Deichman
FOTO: DEICHMAN

5 Samarbeid og utvikling

Tiltak:

- Nasjonalbiblioteket vil lyse ut prosjekt- og utviklingsmidler for å stimulere til:
 - » Nye måter å samarbeide på
 - » Økt samarbeid mellom folkebibliotek og bibliotek i høyere utdanning om formidling
 - » Eksperimenter med ulike modeller for drift og samarbeid om bibliotek og bibliotekstjenester med særlig vekt på nye fylker og sammenslåtte kommuner
 - » Nye samarbeidsformer mellom skolebibliotek og folkebibliotek
- Utdanningsdirektoratet lyser ut tilskudd til skolebibliotek, og satsingsperioden utvides med to år; fra 2021 til 2023.
- Utdanningsdirektoratets og Nasjonalbibliotekets tilskudds-/prosjektmidler skal sees i sammenheng.
- Det settes av midler til vedlikehold, oppdatering og drift av Språkløyper i en tidsbegrenset periode.
- Ansvar for å hente inn statistikk om skolebibliotek skal overføres fra Nasjonalbiblioteket til Utdanningsdirektoratet.
- Nasjonalbiblioteket vil ta initiativ til en evaluering av hvilken effekt utviklingsmidlene har hatt for bibliotek i høyere utdanning.

5.1 Regjeringens mål med satsingsområdet

Regjeringens visjon er at bibliotekene skal utvikle seg til å gi mer åpen tilgang til samlingene, kunnskapen og forskningen. I dette er det sentralt med tettere samhandling mellom de forskjellige bibliotektypene. Nasjonalbiblioteket skal bidra til bibliotekutvikling og gode samarbeidsordninger. Dette kan skje både gjennom ulike tiltak som Nasjonalbiblioteket selv setter i verk, og ved utlysning av prosjekt- og utviklingsmidler til folke- og fylkesbibliotek og bibliotek i høyere utdanning.

Økt samarbeid gir grunnlag for bedre ressursutnyttelse på tvers av institusjoner. Samarbeid mellom institusjoner om drift,

tjenester eller prosjekter medfører som regel at ressurser frigjøres til andre behov. Ofte vil det innebære ikke bare kompetansedeling, men også kunnskapsdeling og læring, både bevisst og ubevisst. Dette gjelder både ved samarbeid mellom bibliotek og bibliotektyper, og kanskje i enda større grad mellom bibliotek og andre aktører i samfunnet. Samarbeid på ett område kan dessuten legge grunnlag for samarbeid på andre områder. Samarbeid kan også bidra til at bibliotekene blir mer tilgjengelige. Gjennom drifts- eller prosjektsamarbeid med andre skapes det nye innganger til bibliotekene og de blir synlige for nye brukergrupper.

Mange bibliotek opplever at samarbeid innenfor rammen av et utviklingsprosjekt gir ringvirkninger langt utover prosjektperioden. De mindre bibliotekene har hatt positive erfaringer med større samarbeidsprosjekter drevet av fylkesbibliotekene, satsinger som har virket samlende og som har bidratt til å bygge nettverk og få til ressursdeling. For de mindre bibliotekene kan kravet til nyskaping og prosjektadministrasjon oppleves som en barriere mot å søke om utviklingsmidler.

Regjeringen ønsker at bibliotekene skal tilby større åpenhet og bedre tilgjengelighet. Nasjonalbiblioteket støttet tre lokale forsøk med meråpne bibliotek i Spydeberg, Tjøme og Vegårshei i 2013, for å kunne høste erfaringer med dette tilbudet. Prosjektene viste seg å være vellykkede, og erfaringene fra dette inspirerte flere bibliotek til å bli meråpne bibliotek. I 2018 hadde 132 kommuner innført meråpent bibliotek. Nærmere 2 millioner brukere oppsøkte biblioteket når det var ubetjent.

5.2 Utviklingsprosjekter

Nasjonalbiblioteket disponerer prosjektmidler som skal stimulere til utvikling i norske folke- og fagbibliotek. Midlene skal bidra til å utvikle bibliotekfeltet, de skal ha verdi utover det enkelte bibliotek, og de skal stimulere til kreativitet og fornyelse når det gjelder bibliotekutvikling. Dette er midler som bibliotekene kan få når det kreves en ekstra innsats for å utvikle nye tilbud eller

teste ut nye samarbeids- og organisasjonsformer. Utviklingsmidlene åpner for at bibliotek kan prøve ut ting som ellers ikke hadde vært igangsatt. Utviklingsprosjekter skal derfor inneholde elementer av nyhetsverdi, fremtidsperspektiv, praktisk anvendelighet og bredde. Det blir ikke stilt krav til prosjektets resultat, men til gjennomføring og til at kompetansen som tilegnes gjennom prosjektet deles med hele biblioteksektoren.

I strategiperioden vil Nasjonalbiblioteket bruke utviklingsmidler for å styrke samarbeid og ressursdeling mellom bibliotek, institusjonstyper og forvaltningsnivå. Det vil særlig bli lagt vekt på kommune- og regionreformen og det vil bli vurdert om denne fører til endringer i biblioteklandskapet som krever tiltak.

Nasjonalbibliotekets utviklingsmidler har i mange år bidratt til ulike samarbeidstiltak. Det oppfordres til samarbeid og partnerskap mellom bibliotek, på tvers av offentlige etater/forvaltningsgrenser, mellom bibliotek og aktører i frivillig eller privat sektor og mellom bibliotek, arkiv og museer. For folkebibliotekene er samarbeid med frivillige en viktig del av å kunne tilby gode tjenester. Flere steder samarbeider biblioteket tett med frivilligsentraler og frivillige organisasjoner i kommunen. Ulike opplæringstiltak som f.eks. språkkafeer, leksehjelp og IT-opplæring skjer også gjerne i samarbeid med frivillige organisasjoner. Folkebiblioteket er en viktig samarbeidspartner for folkeakademiet både lokalt og på fylkesnivå. På biblioteket arrangerer akademiene fortellerverksteder, levende bok-arrangementer, snakkekafeer, foredrag og barneunderholdning.

Med utviklingsmidlene er det også prøvd ut samarbeid i form av nye driftsformer. Bibliotekloven setter få grenser for hva som er mulige driftsformer, så lenge kommunen har ansvaret for folkebiblioteket og at det finnes bibliotekarutdannet biblioteksjef. Nye driftsformer vil i praksis gjerne handle om et utvidet bibliotektilbud. Eksempler på eksisterende tilbud av denne typen er:

- *Meråpne bibliotek*, som gir brukerne tilgang til bibliotekets lokaler uten at lokalet er betjent av bibliotekansatte

- *Bibliotek i barnehage*, som innebærer at folkebiblioteket låner ut boksamlinger som blir til lokale bibliotek i barnehagene
- *Arbeidsplassbibliotek*, som innebærer å gi et litteraturtilbud til en yrkesgruppe som på grunn av sine arbeidstider ofte har problemer med å benytte seg av andre bibliotek
- *Bibliotek og servicekontor*, som innebærer samlokalisering av folkebiblioteket, kommunal informasjonstjeneste og gjerne digital veiledning
- *Bibliotek i butikk*, som innebærer at lånerne kan bestille bøker på internett, e-post eller telefon og få disse kjørt til en butikk eller bensinstasjon i nærheten av bosted
- *Mobile bibliotekstjenester*, i form av bokbuss eller bokbåt
- *Filialer med avgrensede målgrupper*, som Biblo Tøyen, rettet mot barn mellom 10 og 15 år

EKSEMPEL: DRIFTSFORMER

Biblo Tøyen, Deichman

Biblioteket åpnet i 2016 og er tilrettelagt med bøker og opplevelser kun for barn og unge mellom 10 og 15 år. Voksne har ingen adgang. Målet er å bidra til å styrke leseferdighetene blant unge ved å tilby kunnskapsbyggende aktiviteter i tillegg til litteratur. Dette er en møteplass, et sted å slappe av, henge, surfe, mekke, lese, lære og låne bøker. Det tilbys litteratur for større barn og ungdom, arbeidsstasjoner med PC og ipader, verkstedsstasjoner, en scene, spill og sittekroker. Biblioteket er et viktig såkalt «tredje sted» og har en sentral funksjon særlig i bydeler som Tøyen, med utfordringer knyttet til tetthet, trangboddhet, språk, kulturforskjeller og integrering

Nynorske turbibliotek, Sogn og Fjordane fylkesbibliotek, Sogn og Fjordane fylkeskommune, Sparebankstiftinga til Sparebanken Sogn og Fjordane og kommunene

Fylkeskommunen tok initiativ til å få bygd dagsturhytter i samtlige kommuner i fylket med mål om å legge til rette for økt friluftaktivitet og for å bidra til bedre folkehelse. Også lesing er dokumentert som helsefremmende tiltak, og i den sammenheng har fylkesbiblioteket etablert nynorske turbibliotek som del av turhyttene. For å stimulere til lesing og gjøre kjent god barnelitteratur på nynorsk, er hyttene utstyrt med et nynorsk turbibliotek med bøker som kan benyttes på hyttene.

EKSEMPEL: SAMARBEIDSFORMER***Nye kommuner – bibliotek i nye roller (2018-)
Trøndelag fylkesbibliotek***

Prosjektet skal bidra til at beslutninger om bibliotek i kommunereformen tas på et kunnskapsbasert grunnlag. Portalen Nye kommuner – nye bibliotek? er en samling og presentasjon av ressurser med utgangspunkt i fylkesbibliotekets veilederrolle ved utviklingen av nye bibliotekmodeller. Målet er å utvikle modeller for organisering av bibliotektenester i Trøndelag i fremtidens kommunestruktur, slik at bibliotekene oppleves som nyttige og attraktive for innbyggerne og kommuneledelsen. Videre skal biblioteket bidra aktivt og konstruktivt til den nasjonale diskursen om emnet, med relevante innspill fra konkrete situasjoner.

***Biblioteket som kunnskapsaktør (2018-2021)
Troms fylkesbibliotek***

Prosjektet skal utvikle folkebibliotekene som læringsarena og kunnskapsaktør tilpasset lokalsamfunnet, slik at innbyggerne i fylket får tilgang til likeverdige tjenester. Utgangspunktet er at folkebibliotek og universitetsbibliotek har et klart samfunnsoppdrag om å fremme opplysning og utdanning. Målet er å forbedre bibliotektenesten innen området kunnskap og opplæring ved å organisere arbeidet slik at det gir tettere samarbeid og en tydelig rolleavklaring mellom folkebibliotekene, fylkesbiblioteket og universitetsbiblioteket. Deltakere i prosjektet er folkebibliotekene i fylket, Troms fylkesbibliotek og universitetsbiblioteket ved UiT Norges arktiske universitet (UB).

Fylkesbibliotekene har god lokalkunnskap og har alltid vært et godt bindeledd mellom Nasjonalbiblioteket og folkebibliotekene. Fylkesbibliotekene bidrar til kompetanseutvikling, infrastruktur, informasjonsspredning, regional nettverksbygging og bibliotekutvikling generelt. Ofte er denne aktiviteten forankret i regionale bibliotekplaner eller mer overordnede kultur- eller kunnskapsplaner. Nasjonalbiblioteket og fylkeskommunene kan sammen legge til rette for at utviklingsmidlene i større grad møter behovet for utvikling av de minste folkebibliotekene. Nasjonalbiblioteket skal sørge for at erfaringene evalueres.

Det er viktig at bibliotekene utnytter mulighetene i stimuleringsmidler fra andre statlige aktører til å styrke lokalt samarbeid. Gjennom dette utvikles ikke bare det lokale samarbeidet, men bibliotekene bidrar også til å gjennomføre nasjonal politikk på kultur- og kunnskapsområdet eller andre områder i en større kontekst. Gjennom midlene knyttet til strategien mot barnefattigdom styrkes bibliotekene som arenaer for kultur, deltakelse og demokrati, samtidig som midlene åpner for samarbeid med frivillige aktører. Gjennom midler knyttet til DigiHjelpen bidrar bibliotekene til digital veiledning samtidig som det åpner for samarbeid med andre etater eller læringsaktører. Gjennom Filmintituttets midler til filmformidling kan bibliotekene styrke arrangementstilbud og -profil og utvikle samarbeid med andre kulturaktører. Gjennom Kulturrådets EØS-midler kan bibliotekene ta del i relativt enkle partnerskapsprosjekt på kulturfeltet i samarbeid med bibliotek i andre land.

5.3 Utvikling av skolebibliotek

NIFU gjennomfører to årlige spørringer i skolesektoren på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet, kalt Spørsmål til Skole-Norge. Spørsmålene stilles til skoleledere og skoleeiere i både kommunene og fylkeskommunene. Spørningen som ble gjennomført våren 2018⁷, viste at et klart flertall av skolene, både grunnskoler og videregående skoler, har en lærer uten bibliotekfaglig tilleggsgutdannelse som biblioteksansvarlig. Ser en på endring over tid blant grunnskoler, finner vi at andelen lærere med videreutdanning i skolebibliotek kunnskap har falt fra 15 til 8 prosent fra 2009 til 2018. I videregående opplæring har andelen av fagutdannede bibliotekarar falt fra omtrent halvparten i 2009 og 2013 til i underkant av en femdel i 2018.

Utdanningsdirektoratets tilskuddsordning for skolebibliotek skal, som tidligere nevnt, gå til personalressurser eller kompetanseutvikling for å legge til rette for lesestimulering i regi av skolebiblioteket eller folkebiblioteket der det blir

⁷ <https://www.udir.no/contentassets/e995a2eb53544758b79a9559bed760e8/sporsmal-til-skole-norge-2018.pdf>

brukt som skolebibliotek. Nasjonalbiblioteket skal i strategiperioden lyse ut midler til samarbeids- og utviklingsprosjekter. Det er et potensiale for bedre effekter og merverdi ved å se tilskuddene fra Utdanningsdirektoratet og Nasjonalbiblioteket i sammenheng. Kunnskapsdepartementet vil utvide perioden for tilskuddet fra 2021 til 2023, slik at perioden sammenfaller med virkeperioden for bibliotekstrategien.

Både ved grunnskoler og videregående skoler viste Spørsmål til Skole-Norge at et betydelig flertall (64 og 66 prosent) av skolene *ikke* har nedfelt i sine planer hvordan skolebiblioteket skal brukes i opplæringen. Ett av målene for tilskuddsordningen til skolebibliotek er at skolebibliotekene er en integrert og varig del av skolens pedagogiske virksomhet. Ved tildeling av midler til kommuner som har søkt om tilskudd til prosjekter, legger Utdanningsdirektoratet bl.a. vekt på om kommunen har en plan for skolebibliotek som en del av opplæringen og om de kan relatere prosjektet til denne planen.

I både 2018 og 2019 fikk 27 kommuner tildelt midler. Tiltaket vil bli evaluert for å se om styrkingen har gitt elevene bedre tilgang til skolebiblioteket.

Kunnskapsdepartementets nasjonale strategi for språk, lesing og skriving, det tidligere omtalte Språkløyper, løper i utgangspunktet ut 2019. I dette programmet er det utviklet kompetanseutviklingspakker om skolebiblioteket som pedagogisk ressurs særskilt innrettet mot henholdsvis barnetrinn, ungdomstrinn og videregående opplæring.⁸ Det er innført en ny modell for kompetanseutvikling for personalet i barnehage og skole der barnehage- og skoleeiere lokalt skal prioritere bruk av kompetansemidler i samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner. Språkløyper blir nyttig for implementering av nye læreplaner og ny rammeplan. Kunnskapsdepartementet vil derfor sette av midler til vedlikehold, oppdatering og drift av nettressursen i en tidsbegrenset periode.

Skolebibliotekstatistikken hentes nå inn av Nasjonalbiblioteket⁹. Det skal settes i gang et arbeid med å endre forskrift om bibliotekstatistikk, slik at ansvaret for å hente inn statistikk om skolebibliotek overføres fra Nasjonalbiblioteket til Utdanningsdirektoratet, ved at spørsmål om skolebibliotek innlemmes i Grunnskolens Informasjonssystem (GSI). Det skal gjøres en vurdering av relevansen av spørsmålene slik de nå foreligger. Innhenting av statistikken skal gjennomføres på en praktisk og hensiktsmessig måte som ikke påfører skolene for mye arbeid.

EKSEMPEL: SAMARBEIDSPROSJEKTER MELLOM SKOLE- OG FOLKEBIBLIOTEK

Bedre bibliotek til barn og unge, (2016-2019) Tromsø bibliotek og byarkiv

Målet for prosjektet er å fornye samarbeidet mellom folkebibliotek og skolebibliotek for å gjøre bibliotekene rustet til å møte barn og unges behov for litteratur- og informasjonskompetanse. Det skal utvikles en ny samarbeidsmodell mellom folke- og skolebibliotek for å videreutvikle og skape et bedre bibliotektilbud og mer attraktive og aktuelle samlinger. Målet er at kompetansen og kunnskapen om litteraturformidling og leseferdighet skal økes, og det skal legges til rette for aktiv deltakelse og brukermedvirkning på digitale plattformer, med overføringsverdi for både skole- og folkebibliotek.

Spør en smarting, Ringsaker bibliotek

Selvstendig tenkning er avgjørende for å kunne tolke samfunnet rundt oss, og det er grunnleggende for utvikling av empati og respekt for andre. Prosjektet vil stimulere barns tenkning, nysgjerrighet og kritiske sans ved å gi dem opplæring i å stille gode spørsmål gjennom «spørreskoler». Barna får et mer bevisst forhold til kilder og spørsmål. Kunnskapen barna tilegner seg, vil de ha nytte av hele livet, men i prosjektet skal den brukes for å stille spørsmål til «smarte» foredragsholdere som er spesialister innenfor ulike fagfelt, som musikk, geologi og koding.

<https://www.ringsaker.kommune.no/elever-paa-lspoerrekursr-for-aa-kunne-lspoerre-en-smartingr.6063140-196585.html>

<http://fylkesbiblioteket.sjf.no/lesarhistoria-ny-veg-til-lesaren.400594.nn.html>

⁸ <https://sprakloyper.uis.no/category.php?categoryID=17609&q=+bibliotek>

⁹ Forskrift om bibliotekstatistikk av 5. januar 1987

Girl tech fest, Bergen
Offentlige Bibliotek
FOTO: RAGNAR RØRNES

Automatlageret i Depotbiblioteket
ved Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana.

FOTO: NASJONALBIBLIOTEKET

6 Infrastruktur

Tiltak:

- Nasjonalbiblioteket skal i hele strategiperioden arbeide for å øke omfanget av digitalt materiale som bibliotekene har tilgang til.
- Nasjonalbiblioteket skal forhandle med Kopinor om en utvidelse av Bokhylla-avtalen.
- Norsk filminstitutt skal evaluere og videreutvikle innkjøpsordningen for dataspill.
- Nasjonalbiblioteket skal synliggjøre Det flerspråklige biblioteks generelle tilbud overfor skolebibliotekene.
- Nasjonalbiblioteket skal tilby en dokumentert maskinleselig tilgang til sin åpent tilgjengelige digitale samling.
- Norsk kulturråd skal etablere et pilotprosjekt for skolebibliotek i innkjøpsordningene.
- Nasjonalbiblioteket skal, i samarbeid med Unit og høyere utdanningsinstitusjonene, bidra til å sikre tilgang til de store trykte utenlandske tidsskriftsamlingene som finnes i norske bibliotek i høyere utdanning.
- Nasjonalbiblioteket skal, i samarbeid med Unit og høyere utdanningsinstitusjonene, sikre bevaring og tilgang til dokument og metadata som inngår i Nasjonalt vitenarkiv.
- Nasjonalbiblioteket skal i samarbeid med Unit etablere en nasjonal metadatabrønn som sikrer én autorisert kilde til metadata for norske bibliotek, og som muliggjør gjenbruk av metadata både mellom bibliotekene og mellom bibliotekene og andre aktører.
- Nasjonalbiblioteket skal i samarbeid med Unit bidra til at Felles autoritetsregister blir implementert i de ulike biblioteksystemene i Norge, og utvides til å inkludere flere autoritetstyper.
- Nasjonalbiblioteket skal videreutvikle Nasjonalt lånekort.
- Nasjonalbiblioteket skal i samarbeid med fylkeskommunene arrangere seminarer og konferanser som gir kunnskap om og opplæring i bruken av nasjonale bibliotek tjenester.
- Nasjonalbiblioteket vil styrke bibliotekutvikling.no som en faglig ressurs for bibliotekansatte.

6.1 Regjeringens mål med satsingsområdet

Regjeringen vil styrke og videreutvikle Nasjonalbibliotekets felles fysiske og digitale infrastruktur for landets bibliotek. Målet er at bibliotekenes samlede ressurser både fysisk og digitalt skal bli bedre tilgjengelig for befolkningen over hele landet. På denne måten vil det også frigjøres ressurser i det enkelte bibliotek, som kan og bør brukes til økt satsing på formidling og innholdsproduksjon. Som en del av nasjonal infrastruktur vil Nasjonalbiblioteket tilby kompetanse som bibliotekene trenger.

Det er et mål for regjeringen at bibliotek- og informasjonstjenester ved høyere utdanningsinstitusjoner skal videreutvikles slik at de styrker forskning, undervisning og studenters læring på institusjonene. Samtidig arbeides det for å gjøre forskning mer tilgjengelig, også for allmenheten. Regjeringen vil derfor fortsette arbeidet med åpen tilgang til vitenskapelige artikler, herunder bidra til å realisere Nasjonalt vitenarkiv.

6.2 Digitalt innhold

Bibliotekenes samlinger består i økende grad av digitalt innhold. For noen medier eksisterer det fysiske og det digitale formatet side om side, mens andre, som lydboken, er i ferd med å gå helt over til digital distribusjon. For bibliotekene innebærer denne overgangen til digitalt innhold flere endringer. Mens biblioteket tidligere har vært knyttet til et fysisk rom, blir stadig flere bibliotek tjenester uavhengige av biblioteklokalet. Utlån av e-bøker og tilgang til digitale ressurser foregår for en stor del på bærbare enheter utenfor bibliotekene. Samtidig får bibliotekene, blant annet via nb.no, tilgang til store digitale ressurser som brukerne utelukkende har tilgang til i biblioteklokalene, dette gjelder blant annet digitale aviser. Det samme gjelder tilgangen til pliktavlevert materiale til forskning og dokumentasjon. Gjennom Bokhylla-avtalen og tilgang til andre digitale ressurser på nb.no

FAKTA: NASJONALBIBLIOTEKETS DIGITALE PLATTFORMER

Nettbiblioteket nb.no

Gjennom tjenesten Nettbiblioteket på nb.no blir materiale som ikke er vernet av opphavsretten gjort tilgjengelig for alle. Nasjonalbiblioteket digitaliserer systematisk alle sine samlinger. Det er et mål å gjøre så mye som mulig av kulturarven fritt tilgjengelig på nett. Der Nasjonalbiblioteket har avtaler med opphavsrettsorganisasjoner, får brukerne med norske IP-adresser også tilgang til materiale som er vernet av opphavsretten. Hele den digitale samlingen er tilgjengelig for forskning og dokumentasjon.

Biblioteksøk

Nasjonalbibliotekets tjeneste Biblioteksøk gir én søkeinngang til alle norske bibliotekataloger og mulighet til å bestille lån. Ansatte i norske bibliotek og lånere med Nasjonalt lånekort kan bestille bøker og annet materiale som bibliotekene har til utlån. Det som bestilles, kan hentes på nærmeste bibliotek. Tjenesten velger selv hvor bestillingen gjøres ut fra kriterier som tar hensyn til tilgjengelighet, geografi og antall tidligere utlån. Depotbiblioteket er en sentral leverandør i Biblioteksøk. Biblioteksøk gir også tilgang til bøker som finnes i Nasjonalbibliotekets digitale samling.

Bibliotekutvikling.no

Bibliotekutvikling.no er et nettsted for faglig kunnskapsdeling mellom bibliotekansatte i Norge, og er Nasjonalbibliotekets portal for bibliotekfaglige nyheter og tjenester ut mot landets bibliotek. For å få tilgang til hele nettstedet og tilgang til faggrupper kreves registrering som bruker. Uten registrering gis det tilgang til nyheter fra Nasjonalbiblioteket, søk i Kunnskapsbasen og til arrangementskalender. Nettstedet presenterer prosjekter som har mottatt prosjekt- og utviklingsmidler fra Nasjonalbiblioteket. Gjennom nettstedet har man tilgang til skjema for statistikkinnrapportering og søknadskjema for utviklingsmidler i periodene dette er tilgjengelig.

distribueres det også et gratis bibliotek til hele landets befolkning, som ikke er avhengig av lånekort eller tilknytning til et bibliotek. Tilgangen til digitalt innhold er avgjørende for bibliotekenes utvikling. Samtidig er ikke tilgang alene nok til å sørge for at materialet blir benyttet. Erfaringene fra forrige strategiperiode viser at bruken av det digitale innholdet som bibliotekene allerede

har tilgang til, er relativt liten. Formidling og valg av hvilke digitale ressurser man vil anskaffe og formidle, må bli en like viktig del av bibliotekets virksomhet som innkjøp og formidling av fysisk innhold.

Som en del av utviklingen av den digitale infrastrukturen for bibliotekene skal Nasjonalbiblioteket bidra til å skape en digital grunnstamme for norske bibliotek. Dette skjer gjennom digitalisering av egen samling og gjennom arbeid for tilgjengeliggjøring, rettighetsklarering og deling av digitale ressurser på nasjonalt nivå. Nettbiblioteket på nb.no er Nasjonalbibliotekets redskap for tilgjengeliggjøring, og det danner også basis for tilgangen til pliktavlevert materiale for forskning og dokumentasjonsformål i bibliotek.

I forrige strategiperiode skulle Nasjonalbiblioteket anbefale en modell for innkjøp av e-bøker og har i ettertid også fått i oppdrag å anbefale en tilsvarende modell for digitale lydbøker. Det foreligger nå både en modell for innkjøp av e-bøker og digitale lydbøker. Siden disse modellene har vært i bruk i en relativt kort periode, vil det ikke bli gjort endringer i modellene i den nærmeste fremtid, men Nasjonalbiblioteket vil i strategiperioden 2020–2023 foreta en evaluering av nåværende modell for e-bøker.

Fylkesbibliotekene har innkjøpskonsortier for e-bøker og avistjenester til folke- og skolebibliotek. Sammen med digitalt materiale fra Nasjonalbiblioteket og Norsk kulturråd utgjør dette hoveddelen av det som bibliotekene kan tilby brukerne av digitalt materiale. Nasjonalbiblioteket vil kartlegge hva som er tilgjengelig i folkebibliotekene gjennom blant annet nb.no, Kulturrådets innkjøpsordning, modell for innkjøp av e-bøker og lydbøker, NLBs materiale, og gjøre en analyse av behovet ut over dette. Dersom det avdekkes slike behov, skal Nasjonalbiblioteket vurdere å ta en koordinerende rolle for å bidra til å dekke dette behovet.

Nasjonalbiblioteket skal i hele strategiperioden øke omfanget av digitalt materiale som bibliotekene har tilgang til. Avistjenesten skal

utvides. Nasjonalbibliotekets tjeneste nb.no skal styrkes med kringkasting og musikk. Nasjonalbiblioteket vil kontinuerlig søke å sikre rettigheter for bruk av mest mulig av materialet hjemme eller i bibliotek.

Unit har rollen som nasjonal aktør for innkjøp av digitalt materiale innenfor høyere utdanning og forskning. Dette gjelder hovedsakelig utenlandske tidsskriftpakker beregnet på forskning og høyere utdanning. Noe av dette materialet tilbys også til folkebibliotekene.

Digitale lydbøker i bibliotek

De siste årene har befolkningens bruk av lydbøker vokst sterkt, noe som har medført en voksende etterspørsel etter lydbøker i bibliotekene. Dette har skjedd på et tidspunkt hvor konsumet av lydbøker beveger seg fra fysiske bærere, som har vært tilgjengelige i bibliotek, til digital distribusjon som ikke har vært tilgjengelig for bibliotekene.

I juni 2019 la Nasjonalbiblioteket, på oppdrag fra Kulturdepartementet, frem en modell for utlån av digitale kommersielle lydbøker i folkebibliotek. Anbefalingen ble lagt frem etter at Nasjonalbiblioteket og Forleggerforeningen hadde ført samtaler om dette i ett år. Nasjonalbiblioteket har i sin modell lagt vekt på å finne den nødvendige balansen mellom forlagenes legitime behov for å kunne utvikle bærekraftige forretningsmodeller for digitale lydbøker, og bibliotekenes behov for å kunne tilby digitale medier for å kunne oppfylle sitt mandat.

Digitale lydbøker inngår ikke i Kulturrådets innkjøpsordninger for litteratur. Det er det enkelte bibliotek som må kjøpe inn de digitale lydbøkene for gratis utlån. Nasjonalbibliotekets anbefaling inneholder ikke noen føring om at folkebibliotekene skal tilby lånerne kommersielle digitale lydbøker.

Lånere som har rett til å benytte seg av tilbudet om digitale lydbøker fra Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek, NLB, skal veiledes om dette gjennom folkebibliotekene. De skal kunne registrere seg der som bruker, og dermed få tilgang til hele NLBs samling.

NLB produserer og låner ut lydbøker og bøker i punktskrift til alle som trenger det, og er Norges største lydbokprodusent med en årlig produksjon på over 1 000 titler. I boksamlingen finnes tusenvis av lydbøker i alle sjangre, til barn, ungdom og voksne. Lånerne kan ha dysleksi, synsvansker eller andre leseutfordringer, for eksempel ADHD. For å øke den allmenne kunnskapen om NLBs tilbud, vil Nasjonalbiblioteket stimulere folkebibliotekene til aktivt å formidle informasjon om NLB og veilede brukere som har rett til å benytte seg av deres tilbud.

FAKTA: UNIT (DIREKTORATET FOR IKT OG FELLESTJENESTER I HØYERE UTDANNING OG FORSKNING)

Unit forhandler og administrerer avtaler med akademiske forlag på vegne av 177 institusjoner fra høyere utdanning og forskning og helsesektoren, samt enkelte fylkes- og folkebibliotek. Avtalene gjelder tilgang til elektroniske ressurser, som eksempelvis e-tidsskrifter, referansedatabaser, ordbøker og leksika. Avtalene er organiserte i konsortium som betalingstjenester. Målet for forhandlingene er best mulige priser og vilkår for norske fag- og forskningsbibliotek og mest mulig åpen tilgang til forskningslitteratur.

6.3 Nasjonale tjenester

Biblioteksøk

Regjeringen vil bidra til enkel tilgang til bibliotekenes samlinger. Nasjonalbiblioteket skal videreutvikle Biblioteksøk slik at brukerne får én inngang inn til bibliotekenes materiale, både det fysiske og digitale. Brukerne skal få mulighet til å bestille lån og få tilgang til de digitale samlingene. Dette legger til rette for en bedre ressursdeling og ressursutnyttelse i biblioteksektoren. Biblioteksøket gir alle innbyggere samme tilgang til litteratur, uavhengig av størrelsen på biblioteket i kommunen der de bor. Biblioteksøk ble lansert i en ny og oppgradert versjon i forrige strategiperiode. Bruken har økt jevnt og gir nå lånere god tilgang til selv å bestille litteratur fra alle landets biblioteker. Samtidig avlaster tjenesten bibliotekpersonalet med å bestille materiale fra andre bibliotek og frigjør ressurser lokalt.

FAKTA: ÅPEN PUBLISERING OG PLAN S

Våre store investeringer i forskning skal både fremme utvikling av kunnskap og bidra til økonomisk og sosial utvikling. Det er derfor et problem at forskningens resultater i stor grad publiseres i tidsskrifter som er lukket bak betalingsmur i form av dyre abonnementsavtaler.

Stortinget sluttet seg til målet om åpen publisering og tilgang for alle til offentlig finansierte forskningsartikler første gang i 2005 og har gjentatt tilslutningen flere ganger etter det. I Granavollen-plattformen fremgår det at regjeringen vil gjøre forskningen mer tilgjengelig ved å stimulere til mer åpen forskningsformidling og mer åpne data.

I Norge er det Unit – Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning som forhandler abonnementsavtaler med forlagene på vegne av universitetene og høyskolene. Universitets- og høyskolerådet har gitt full støtte til at forhandlingene gjennomføres med krav om at norske artikler skal være åpent tilgjengelige ved publiseringstidspunktet samt at åpen publisering ikke skal øke totalkostnadene.

I september 2018 gikk Norges forskningsråd sammen med en rekke andre nasjonale forskningsråd i Europa, Europakommisjonen og det europeiske forskningsrådet (ERC) om å kreve umiddelbar åpen tilgang til alle vitenskapelige publikasjoner fra forskning som er finansiert av disse institusjonene fra 2021. Dette initiativet har fått navnet Plan S, og initiativtakerne kaller seg cOAlition S. Senere har flere europeiske finansiører sluttet seg til. Det samme har finansiører i Afrika og i Midt-østen samt private finansiører som Wellcome Trust og Gates Foundation.

Det er liten tvil om at Plan S gir støtte til forlagsforhandlingene. Norge har lyktes med å inngå såkalte publiser og les-avtaler med de største forlagene, og med storforlaget Elsevier, som det første landet i verden. Slike avtaler har den fordel at forskerne ikke vil merke forskjell fra dagens system, fordi de ikke behøver å tenke på å betale artikkelavgifter. Gjennom avtalene opprettholdes lesetilgangen til abonnementstidsskriftene samtidig som publiseringskostnadene er dekket innenfor avtalene.

Nasjonalbiblioteket vil kontinuerlig holde tjenesten oppdatert og i takt med brukernes behov. Brukergrensesnittet skal videreutvikles, visning og tilgang til elektronisk tilgjengelig litteratur forbedres. Tjenesten vil også utvides slik at filmene som vises i Norsk filminstitutt's tjeneste Filmbib fremgår i søket.

Datasettet som ligger til grunn for Biblioteksøk skal gjøres tilgjengelig i maskinleselig form slik at det kan utnyttes i lokale tjenester som bibliotekene ønsker å utvikle. Ett slikt eksempel kan være en tettere integrering mellom lokalt biblioteksystem og Biblioteksøk, slik at brukeren får en sømløs overgang fra lokal katalog til andre biblioteks samlinger.

Nasjonalt lånekort

Nasjonalt lånekort ble lansert i 2005. Lånekortet er, i tillegg til å være lånekort i alle norske folkebibliotek, inngangen til tjenester på nett, som Biblioteksøk og NFIs filmtjeneste Filmbib¹⁰. Lånekortet gir også tilgang til meråpne bibliotek. Nasjonalt lånekort skal videreutvikles til å bli en mer tidsriktig tjeneste for lånerne og bibliotekene. Lånerne skal kunne registrere seg som nye brukere på nett, og foreldre skal kunne bestille lånekort til sine barn. I tillegg til et fysisk lånekort skal lånekortet kunne være tilgjengelig på mobile enheter. Når lånerne får mulighet til å skaffe seg Nasjonalt lånekort på nett – i praksis til alle bibliotek – vil det være hensiktsmessig at det finnes et felles regelsett knyttet til lånekortet.

Depotbiblioteket

Norske bibliotek kan overføre bøker og annet materiale til Nasjonalbibliotekets depotbibliotek for å frigjøre plass og samtidig sikre at litteraturen er tilgjengelig, både for eget og for andre bibliotek. Depotbiblioteket har per 2019 om lag 1,3 mill. bøker og om lag 600 000 tidsskriftbind til fjernlån for norske bibliotek. I tillegg har samlingen mikrofilmer av norske og utenlandske aviser og tidsskrift, norske lydbøker utgitt fra og med 2004 og en rekke utenlandske publikasjoner. Dette skal være en komplett fjernlånssamling av publikasjoner som er utgitt i Norge og samlingen skal suppleres med det som mangler.

¹⁰ Filmbib: <https://filmbib.no/>

Panorama over samlingen på plan 2 i Tromsø Bibliotek og byarkiv.

FOTO: MARK LEDINGHAM, TROMSØ
BIBLIOTEK OG BYARKIV

FAKTA: VERDENSBIBLIOTEKET

Verdensbiblioteket gir alle i Norge tilgang til strømming av e-bøker og lydbøker på arabisk, tigrinja, persisk, somali og bosnisk/kroatisk/serbisk. Disse språkene er valgt fordi det ellers er vanskelig for folkebibliotekene å kjøpe inn e-bøker på dem. Verdensbiblioteket er resultatet av et samarbeidsprosjekt mellom nasjonalbibliotekene i Norge, Sverige og Danmark, støttet av Nordisk Ministerråd, og drives av de skandinaviske nasjonalbibliotekene i fellesskap.

Depotbiblioteket skal være en høyt prioritert leverandør av bøker i Biblioteksøk, som låner ut fysiske dokumenter eller gir tilgang til materialet digitalt. Depotbiblioteket sørger også for utlånet fra Det flerspråklige bibliotek.

I strategiperioden vil tilbudet til grunn- og videregående skole utvides. Dette ved å bygge opp en samling med klassesett til utlån, som et supplement til de eksisterende klassesettsamlingene. Samlingen vil i hovedsak bestå av skjønnlitteratur, men også noe tilrettelagt litteratur og faglitteratur.

Det flerspråklige bibliotek

Nasjonalbiblioteket har fra 2017 hatt ansvar for Det flerspråklige bibliotek (DFB), som har tre hovedfunksjoner:

1. Innkjøp og registrering av bøker og annet materiale på ca. 50 forskjellige språk.
2. Nasjonal fjernlånsentral for medier på minoritetsspråk i Norge.
3. Kompetansebibliotek for bibliotekstjenester til det flerkulturelle norske samfunnet, med vekt på tjenester til språklige minoriteter (innvandrere, flyktninger, asylsøkere).

DFB er en tjeneste for bibliotekene og har en viktig rolle som nasjonal infrastruktur innen flerspråklige bibliotekstjenester. Tjenesten er landsdekkende og har de siste årene arbeidet med å styrke sin posisjon som nasjonalt kompetansesenter på området. Nasjonalbiblioteket arrangerer fagkonferanser og holder foredrag om ulike temaer i tilknytning til flerspråklige bibliotekstjenester, for å gjøre norske bibliotekansatte bedre rustet til å yte

gode tjenester til alle sine brukergrupper. Et nytt kompetanseområde er språkkafeer, der DFB ved Nasjonalbiblioteket er i ferd med å etablere seg som en veileder for bibliotek som ønsker å arrangere dette. I tiden fremover skal DFB også tilby e-bøker og e-lydbøker som et supplement til den trykte boken på noen språk. På dette området er det erfaring og lærdom å hente fra pilotprosjektet Verdensbiblioteket, som ble avsluttet våren 2019.

Gjenbruk av Nasjonalbibliotekets digitale samling

Bibliotek og sluttbrukere har tilgang til store mengder innhold gjennom Nettbiblioteket på nb.no. Men det kan være grunner til å gi tilgang til hele eller deler av innholdet på andre måter enn dette, enten med et lokalt tilsnitt eller med en tematisk avgrensning. Nasjonalbiblioteket vil derfor tilby et maskinleselig grensesnitt (API) inn mot sin digitale samling slik at de som ønsker det, kan utvikle egne tjenester. Dette grensesnittet må dokumenteres og gjøres tilgjengelig slik at det er mulig å bruke.

Andre nasjonale tjenester

Norske folkebibliotek får om lag halvparten av tilveksten til sine samlinger fra *Norsk kulturråds innkjøpsordninger*. En del av bøkene til barn og unge blir sendt videre fra folkebibliotek til skolebibliotek i samme kommune. Kulturrådet vil nå etablere et nytt prøveprosjekt med innkjøp av bøker til skolebibliotek. Prosjektet vil ha som formål å gi barn og ungdom tilgang til en større tittelbredde enn de har i dag gjennom skolebibliotekene. Skolebiblioteket er en arena som potensielt kan møte alle barn uansett bakgrunn og gi dem et tilbud om ulike former for litteratur.

Prosjektet skal gjelde skolebibliotek i grunnskolen, og det skal omfatte bøker fra Kulturrådets innkjøpsordninger for ny norsk litteratur for barn og unge (skjønnlitteratur, sakprosa og tegneserier). I forsøksperioden vil prosjektet kun omfatte et utvalg skolebibliotek. Ordningen skal iverksettes fra 2020, og det legges opp til en treårig prøveperiode.

Forsøksprosjektet vil kunne bidra med kunnskap om hva økt tilgang til litteratur i skolebiblioteket betyr for unges lesing, samtidig som det kartlegger omfanget av skolebibliotek som har ressurser til å ta imot og formidle ny norsk samtidslitteratur for barn og unge.

NB noter er Nasjonalbibliotekets publiserings-tjeneste for norsk samtidsmusikk som ikke er utgitt på forlag. Nasjonalbiblioteket leverer fremføringsmateriale på forespørsel (publishing-on-demand). Katalogen inneholder over 14 000 norske musikkverk. Det er behov for å oppgradere løsningen, blant annet med å tilrettelegge for kjøp og betaling over nett.

Sámedikki girjerádjju – Sametingets bibliotek har Norges største samling av bøker og annet materiell på samiske språk og om samiske forhold. Disse kan lånes av brukere i hele landet via sine lokale bibliotek. Samlingen er også tilgjengelig i Biblioteksøk. Sámi girjerádjubálvalus/ Samisk bibliotektjeneste er en rådgivende bibliotektjeneste for samisk materiale opprettet av Troms fylkesbibliotek, med bibliotekene i Troms som målgruppe. Deler av samlingen deponeres til Bibliotek- og kulturbussen i Nord-Troms. Det er mulig for bibliotek, skoler og barnehager i Troms å bestille depoter og lån.

Bibliotekene i høyere utdanning i Norge har store trykte *utenlandske tidsskriftsamlinger* som i liten grad er i bruk, og det har over tid vært et ønske fra sektoren om å avlevere disse samlingene til Nasjonalbibliotekets Depotbibliotek. De siste årene har Nasjonalbiblioteket inngått i et nettverkssamarbeid på europeisk nivå om å se på et samarbeid mellom bibliotek/ biblioteknettverk som kan stille samlinger tilgjengelig på tvers av regioner/land. Hensikten med nettverkssamarbeidet er å sikre av tilgang til materialet som er viktig, ikke fysisk oppbevaring.

Nasjonalt vitenarkiv skal bidra til å realisere regjeringens mål om at innen 2024 skal alle norske vitenskapelige artikler finansiert av offentlige midler være åpent tilgjengelige. Nasjonalt vitenarkiv skal samle, oppbevare og gjøre tilgjengelig digitale versjoner

av resultater fra virksomheten ved de norske forskningsinstitusjonene. I tillegg til vitenskapelige artikler og andre forskningsresultater som publiseres i eksterne kanaler, vil dokumentmengden omfatte institusjonenes rapportserier, masteroppgaver og annet materiale produsert ved hver enkelt institusjon. Vitenarkivet skal også etablere en enhetlig arbeidsflyt for registrering av forskningsprosjekter, forskningsresultater og forskningsdata. Det er et mål at metadata skal registreres og kvalitetssikres én gang, og at Nasjonalt vitenarkiv skal være en kilde for metadata i andre system, for eksempel bibliotekskataloger. Vitenarkivet skal sikre at publikasjoner som faller inn under pliktavleveringsloven, gjøres tilgjengelig for avlevering til Nasjonalbiblioteket. Nasjonalbiblioteket skal sikre bevaring og tilgang. Unit har fått i oppdrag fra Kunnskapsdepartementet å realisere en pilot i løpet av 2019.

Kunstig intelligens

Nasjonalbibliotekets AI-lab har eksperimentert med kunstig intelligens og maskinlæring en tid. Eksperimentene har vist at teknologien åpner for nye muligheter, både med å effektivisere registreringen av metadata, og med å kunne formidle samlingen og gi brukerne økt mulighet til å finne det de er på jakt etter blant de mange digitale objektene. Maskiner kan sammenstille data og finne sammenhenger som er umulig for mennesker. Nasjonalbiblioteket vil arbeide med å utvikle tjenester basert på kunstig intelligens (KI) som kan bidra til formidling av det digitale biblioteket og bibliotekenes samlinger.

6.4 Metadata

Gratis tilgang til metadata i riktig kvalitet

Gode løsninger for gjenfinning av materialet i bibliotekenes samlinger er grunnleggende for tilgang og ressursdeling. En forutsetning for dette er metadata av god kvalitet, dvs. fullstendige og korrekte beskrivelser som følger internasjonale regelverk og standarder. Nasjonalbiblioteket har ansvar for katalogiseringsregelverk, klassifikasjonssystem og utvekslingsformat for bibliografiske data.

Bilde øverst: Deichman
Grünerløkka

FOTO: MARCO HEYDA / DEICHMAN

Bilde nederst: Vindtornfestivalen
– Konsert med «Buicken»: Tom
Stalsberg, Lars Saabye Christensen,
Amund Maarud og Geir Sundstøl.

FOTO: TORBJØRN TANDBERG /
DRAMMENS BIBLIOTEKET

Et viktig grep i Nasjonal bibliotekstrategi 2015–2018 var at Nasjonalbiblioteket skulle gi fri tilgang til bibliografiske data i riktig kvalitet for alle bibliotek. Målet var å frigjøre arbeidstid i bibliotekene og sikre like og kvalitetssikrede metadata i bibliotekenes kataloger. I praksis har Nasjonalbiblioteket fulgt opp dette ved å frikjøpe tilgang til metadata for norske utgivelser av trykte bøker, lydbøker, e-bøker og språkkurs, samt omslagsbilder. Denne ordningen videreføres, og Nasjonalbiblioteket vil vurdere muligheten og behovet for å utvide ordningen med fri metadata til andre materialtyper, som for eksempel film og musikk. Bibliotekene har etterspurt tilgang til metadata for utenlandsk materiale. Nasjonalbiblioteket vil i strategiperioden søke å finne gode løsninger for hvordan dette kan inngå i leveransen.

Utteksling av metadata

Metadata utveksles i maskinleselig form, fra leverandør til bibliotek, mellom bibliotek, og fra bibliotek til sentrale tjenester som Biblioteksøk. Dette er et viktig grep for å tilrettelegge for sømløs bruk og utvikling av gode formidlingstjenester. Enighet om hvordan dataene skal formateres og sendes sikres med bruk av felles format og protokoller. Nasjonalbiblioteket fastsetter hvilke format og protokoller som skal brukes i norske bibliotek.

Deling og sammensetting av metadata fra ulike kilder er en økende trend i utvikling av nye tjenester på nett. Bruken av lenkede data gir her nye muligheter. Et eksempel kan være at katalogen berikes med informasjon om forfattere, utøvere eller komponister hentet fra for eksempel Store norske leksikon eller Wikipedia. Metadata i form av åpne lenkede data opptrer ikke som én samlet beskrivelse (bibliografisk post), men som separate enheter med egne maskinleselige og unike identifikatorer (URI-er). Dette åpner for en fleksibel gjenbruk av dataelementene i ulike sammenhenger, og gir nye muligheter for utvikling av både de nasjonale tjenestene og bibliotekenes egne tjenester. Det nye katalogiseringsregelverket Resource Description and Access (RDA) legger til rette for å realisere bibliografiske data som åpne lenkede data. Internasjonalt er det nå i gang et arbeid med å definere en ny standard som støtter

formatering og utveksling av metadata som lenkede data.

Alle metadata som Nasjonalbiblioteket produserer, er åpent og gratis tilgjengelig. I strategiperioden skal dataene gjøres tilgjengelig som lenkede data. I tillegg skal bibliotekene fortsatt få tilgang til data i dagens utvekslingsformat, MARC 21, for å sikre at alle eksisterende tjenester og system fungerer godt.

Metadatabrønn og autoritetsregister

I forrige strategiperiode etablerte Nasjonalbiblioteket Biblioteksøk og felles autoritetsregister med unike identifikatorer for personer og korporasjoner. Arbeidet med å fullføre autoritetsregisteret for verk pågår. Neste skritt i arbeidet vil være at bibliotekene implementerer bruken av autoritetsregistrene i sine biblioteksystem.

Biblioteksøk lages ved at metadata samles inn fra bibliotekenes kataloger, hvorpå metadaposter om samme dokument fra ulike bibliotek slås sammen maskinelt. På tross av et standardisert regelverk for registrering og sentral tilgang til metadata, påvirker lokal praksis i bibliotekene kvaliteten på Biblioteksøk. Her er det fortsatt for mange dubletter som er enkle å se for et menneske, men ikke for en datamaskin som skal gjøre en automatisk sammenslåing.

Ett skritt videre mot målet om «én bok, én katalogisering» vil være å opprette én autorisert kilde til metadata – en «metadatabrønn».

Alle metadata som Nasjonalbiblioteket produserer til Nasjonalbibliografien, vil inngå i metadatabrønnen. Disse kan bibliotekene hente til sine lokale kataloger; en unik identifikasjon av metadataene vil følge med. Metadatabrønnen vil også være et nav for gjenbruk av metadata mellom bibliotekene. Andre metadataleverandører kan knytte seg til den samme infrastrukturen. Navn på personer og korporasjoner, verk og sjanger tildeles også en unik identifikator.

Metadatabrønnen skal være tilgjengelig gjennom åpne og standardiserte grensesnitt og format (MARC 21 og lenkede data) slik at bibliotekene enkelt kan knytte sine biblioteksystem opp mot den. Nasjonalbiblioteket og andre leverandører

FAKTA: METADATA

Nasjonalbibliografiske tjenester

Nasjonalbiblioteket har ansvar for Nasjonalbibliografien, som dokumenterer alle utgivelser som omfattes av Lov om avleveringsplikt for allment tilgjengelige dokument (pliktavleveringsloven) og verk utgitt i utlandet av norske opphavere. Registreringen retter seg etter bibliotekfaglige standarder og skal være retningsgivende for god katalogiserings- og klassifikasjonspraksis i Norge. Dataene er allment og fritt tilgjengelig. Samisk bibliografi dokumenterer utgivelser på samiske språk og samisk-relaterte dokument på alle språk. Norart (Norske og nordiske tidsskriftsartikler) inneholder referanser til artikler i norske trykte og elektroniske tidsskrifter og årbøker – ca. 400 norske og nordiske tidsskrifter og 60 årbøker. Norart rapporterer også vitenskapelig publisering fra forskere ved norske universiteter og høyskoler til Cristin (Current research information system in Norway).

Katalogiseringsregler

Katalogiseringsregler er regelverk for en formell beskrivelse av dokumenter, blant annet navn på de ansvarlige for utgivelsen, titler, tidspunkt for utgivelse, emne og lignende. Gjeldende katalogiseringsregler i Norge er Resource Description and Access (RDA) i norsk utgave.

Klassifikasjonssystem

Klassifikasjonssystem brukes til emnemessig organisering av litteraturen, og kan benyttes både til gjenfinning og hylleoppstilling. Gjeldende regelverk i Norge er Norsk WebDewey som er en fullstendig oversettelse av Dewey Decimal Classification, 23. utgave (DDC 23).

Uttekslingsformat

En formalisert, maskinleselig beskrivelse av bibliografiske data som brukes til å utveksle data mellom biblioteksystem. Gjeldende format i dag er MARC 21 som også brukes internasjonalt.

Lenkede data

Lenkede data gjøres tilgjengelig i et maskinleselig format der hvert dataelement er representert med en unik maskinleselig identifikator – en URI (Uniform Resource Identifier) – som kan leses i en nettleser. Metadata som gjøres tilgjengelig som åpne lenkede data, opptrer ikke som en «post» slik de for eksempel gjør i MARC-formatet, men som separate enheter med egne URI-er. Dette åpner for en fleksibel gjenbruk av dataelementene i ulike sammenhenger.

kan tilby tilleggstjenester (emneord, beskrivelse av innhold, anmeldelser osv.) til dataene i metadatabrønnen.

Biblioteksøk kan basere seg på data i metadatabrønnen og bare hente opplysninger om beholdning og utlånsstatus fra de lokale bibliotekenes kataloger. Dermed forsvinner dagens utfordring med å slå sammen til dels ulike poster.

Metadatabrønnen og de tilhørende autoritetsregistrene skal inneholde masterdata fra alle bibliotek, inkludert bibliotek i høyere utdanning, og vil på den måten binde sammen biblioteksektoren på metadataområdet og legge bedre til rette for ressursdeling. Dette forutsetter at bibliotekene implementerer integrasjon med egne biblioteksystemer. Autoritetsregistrene vil være nyttige for å autorisere navn på personer knyttet til vitenskapelig publisering i Nasjonalt vitenarkiv.

6.5 Forskningsdata

Mange fag- og forskningsbibliotek tilrettelegger forskningsdata for deling og gjenbruk. Ved å legge til rette for enklere tilgang til forskningsdata kan terskelen for gjenbruk senkes, samtidig som de kan komme til nytte på forskjellige bruksområder. Et sett av prinsipper for god tilrettelegging for videre bruk av forskningsdata er etablert i de internasjonale FAIR-prinsippene, et akronym basert på ordene *findable*, *accessible*, *interoperable*, og *reusable*. Det er avgjørende å utvikle felles infrastruktur for tilgjengeliggjøring av ulike typer ressurser som understøtter disse prinsippene.

Brukerne ønsker tilgang til ulike typer ressurser på samme sted. Det forutsetter at biblioteksektoren har en helhetlig tilnærming og utvikler gode fellesløsninger. Sentralt i en felles infrastruktur er derfor et felles begrepsapparat, åpen tilgang til data og metadata og felles autoritetsregistre. Dette vil gi mulighet for mer automatisert gjenbruk av informasjon, som igjen skaper både mer kostnadseffektive tjenester og bedre tjenester til sluttbruker på tvers av systemer. For å oppnå dette må Nasjonalbiblioteket og Unit koordinere og samarbeide med biblioteksektoren.

6.6 Kompetanseutvikling

Vi lever i en tid der kilder til kunnskap lagres og formidles på nye plattformer, og med stadig nye teknologier. Vår måte å kommunisere på endrer seg raskere enn noen gang tidligere i historien, og behovet for å endre og utvikle biblioteket blir dermed akutt. Bibliotek og bibliotekarer skal indeksere, gjenfinne og formidle kunnskap. Samtidig skal bibliotekansatte være veiledere i kilder på nettet. Biblioteket skal være et naturlig sted å henvende seg for den som ønsker å skille mellom ekte og falske nyheter, mellom gode og dårlige kunnskapskilder. Personale med bred og oppdatert kompetanse er avgjørende for at bibliotekene skal kunne utføre sine samfunnsoppgaver og levere et godt bibliotektilbud. Oppbygging av ny kompetanse hos bibliotekarene er avgjørende for å utvikle nye tjenester og et fremtidsrettet bibliotektilbud.

I tillegg til formell utdanning gjennom utdanningsinstitusjonene, har fylkeskommunene en viktig rolle når det gjelder kompetanseheving i bibliotekene. Nasjonalbiblioteket samarbeider med fylkesbibliotek om faglig utvikling og kompetansedeling.

Det er skoleeier som har ansvar for at skolebibliotekarer i virksomheten har riktig og nødvendig kompetanse¹¹. Skoleeier skal ha et system som gir undervisningspersonale, skoleledere og personale med særoppgaver i skoleverket anledning til nødvendig kompetanseutvikling, med sikte på å fornye og utvide den faglige og pedagogiske kunnskapen og å holde seg orientert om og være på høyde med utviklingen i skolen og samfunnet.

Gjennom den desentraliserte ordningen for kompetanseutvikling har skoleeiere over hele landet fått muligheten til å prioritere lokale behov for kompetanseutvikling i samarbeid med andre skoleeiere i fylket og lokale universitet og høyskoler. Når man lokalt vurderer behov for kompetanseutvikling, bør man også vurdere om det er behov for kompetanseutvikling for skolebibliotekansvarlige for å styrke

medielesningskompetansen i skolen. Slik kompetanse kan blant annet bidra til at barn og unge rustes til å skille mellom falske og ekte nyheter.

EKSEMPEL: SAMARBEID OM KOMPETANSEUTVIKLING

Nasjonalbiblioteket bidrar med utviklingsmidler for å utvikle ulike kompetansehevende tilbud for bibliotekene, – fylkeskommunene er viktige samarbeidspartnere for dette. Eksempler på dette er:

Barnebibliotek – et kompetanseløft!

Trøndelag fylkesbibliotek har hatt ansvar for, i samarbeid med alle fylkesbibliotekene og med OsloMet Storbyuniversitetet, å videreutvikle studiet Barn, medier og bibliotek til å bli et nettstudium som tilbys ansatte i folke- og skolebibliotek som arbeider med formidling for barn.

Sjangerskolen

Fylkesbiblioteket i Akershus har utviklet fysiske og digitale sjangerkurs med tilhørende kurshefte til bruk for bibliotekansatte for formidling av bibliotekenes innhold. Dette kurset vil være tilgjengelig for bibliotekansatte fra NBs nettside bibliotekutvikling.no.

Biblioteket – ein trygg møteplass?

I dette prosjektet har Møre og Romsdal fylkesbibliotek, i samarbeid med Fagforbundet, Bibliotekarforbundet, OsloMet, Bibliotekene i Oslo, Moss, Fredrikstad, Kristiansund, Sunndal og Volda, utviklet en verktøykasse for hvordan bibliotekene kan møte utagerende brukere og vanskelige situasjoner i hverdagen på en måte som også skaper trygge rammer i bibliotekene generelt. Dette vil være tilgjengelig på bibliotekutvikling.no

Kompetansedeling, konferanser og kursvirksomhet

Nasjonalbibliotekets tildeling av prosjekt- og utviklingsmidler er et virkemiddel for å styrke kompetanseutviklingen i bibliotekene, og erfaringsoverføring fra utviklingsprosjekt er en sentral del av bibliotekenes kompetanseutvikling. Nasjonalbiblioteket vil legge til rette for både kompetanseheving og kompetansedeling mellom bibliotek gjennom å arrangere faglige konferanser og seminarer, som også vil strømmes på nb.no eller bibliotekutvikling.no.

¹¹ Opplæringslova § 10-8.

FAKTA: BIBLIOTEKARUTDANNING

I forskrift om kvalifikasjonskrav for ansatte i folkebibliotek er det slått fast at fagutdannet biblioteksjef i kommunen og bibliotekfaglig leder i fylkeskommunen skal ha en av følgende utdanninger:

- a. bachelor- eller høyere grad med minst 120 studiepoeng i bibliotekspesifikke fag
- b. bachelor- eller høyere grad med minst 60 studiepoeng i bibliotekspesifikk påbygning
- c. tilsvarende utdanning.

Flere utdanningsinstitusjoner tilbyr i dag bibliotekfaglig utdanning. OsloMet – storbyuniversitet tilbyr studium i bibliotek- og informasjonsvitenskap. Universitetet i Tromsø (UiT) tilbyr studium i medie- og dokumentasjonsvitenskap. Universitetet i Agder (UiA) tilbyr studium i skolebibliotekkunnskap. Alle disse utdanningene blir regnet som bibliotekspesifikke og godtas som fagutdanning etter loven.

Institutt for arkiv-, bibliotek- og informasjonsfag ved OsloMet – storbyuniversitetet vil fra høsten 2020 introdusere en ny programplan for bachelorstudiet i bibliotek- og informasjonsvitenskap. Planen er foreløpig ikke klar, men i juni 2019 la en arbeidsgruppe ved instituttet frem et forslag til reorganisering. Utover å skissere et nykomponert obligatorisk første år, legger forslaget opp til å la studentene bruke mer tid på valgfrie fordypningsemner fra tredje semester. Blant de faglige temaene som er tydeligere fremhevet og styrket er formidling, kildekritikk, informasjonsfaglig juss inkludert personvern, arrangementskompetanse og vitenskapelig kommunikasjon. Instituttet har også en ambisjon om bedre å kunne svare på behov for videreutdanning på bachelornivå gjennom nettbaserte studietilbud. I 2019 tilbys emnene «Barn, medier og bibliotek» og «Biblioteket i samfunnet» i samarbeid med henholdsvis fylkesbiblioteksjefskollegiet og Troms fylkeskommune.

Nasjonalbiblioteket har kurs- og kompetanseutviklingstilbud for sine fagområder og har jevnlig kurs og informasjon om tjenestene de tilbyr. For at tjenestene Nasjonalbiblioteket har utviklet skal bli brukt, er det viktig å spre kunnskap om de muligheter og kilder Nasjonalbiblioteket kan tilby.

Det er et mål at så mange som mulig benytter seg av det digitaliserte innholdet som er tilgjengelig, og den beste måten å få til dette på er ved å gi opplæring i bruk gjennom praktisk demonstrasjon. Nasjonalbiblioteket tilbyr derfor ulike kurs og visninger rundt om i landet for å gi praktisk opplæring i bruk av tjenestene.

Folkebibliotek skal gi alle brukere tilbud om å få låne og lese bøker, både skjønnlitteratur og faglitteratur. Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek produserer lydbøker for de som av ulike grunner ikke kan lese vanlige bøker. I strategiperioden skal bibliotekene gjøres kjent med og settes i stand til å formidle og bruke NLBs tjenester for digitale lydbøker for alle med lesevansker eller fysiske begrensninger som gjør at de har rett på tilbudet etter loven.

NLB har ansvar for å sikre at bruk av tjenesten er enkel og lett tilgjengelig for bibliotekar og bruker. Nasjonalbiblioteket vil ta ansvar for å opplyse om og tilgjengeliggjøre opplæring og informasjon om tjenesten til bibliotekene.

Bibliotekutvikling.no som digital plattform for kompetanseheving

Nasjonalbibliotekets nettsted bibliotekutvikling.no skal være en digital plattform for samhandling mellom landets bibliotekansatte, både i forbindelse med utviklingsprosjekter og i andre faglige spørsmål, samt et nettsted for informasjon om nasjonale tjenester som i hovedsak leveres av Nasjonalbiblioteket. I tillegg vil bibliotekutvikling.no fungere som en sentral ressurs for kompetansedeling og -heving i biblioteksektoren, gjennom å være en digital plattform som gir faglig påfyll i form av kurs og seminarer uavhengig av bibliotekenes geografiske plassering.

Bibliotekutvikling.no kan og bør være et samlested for digital deling av faglig innhold fra kurs, konferanser, seminarer og webinarer som holdes for bibliotekansatte rundt om i landet. Ved å tilby en løsning for å strøme faglige arrangementer via Nasjonalbibliotekets nettsted for biblioteksektoren, kan man bidra til lik tilgang til kompetanseutvikling og faglig oppdatering for alle bibliotekansatte, uansett hvor de befinner seg. Dette er en løsning

Deichman Grünerløkka

FOTO: MARCO HEYDA / DEICHMAN

som naturlig hører hjemme på nettstedet bibliotekutvikling.no, og denne muligheten vil spesielt være et tilskudd til mindre bibliotek og skolebibliotek som har knapt med tidsressurser og ressurser til å sende ansatte på kurs.

Nasjonalbiblioteket vil styrke bibliotekutvikling.no som en faglig ressurs for bibliotekansatte gjennom å utvide nettstedet med en nyutviklet e-læringsplattform. E-læringsplattformen er utviklet i samarbeid med fylkesbibliotek og nå lansert i en første utgave. I strategiperioden skal denne plattformen videreutvikles til et verktøy der fylkesbibliotek og andre

relevante aktører kan lage e-læringskurs for bibliotekansatte i norske bibliotek. Det åpnes for at Nasjonalbiblioteket kan være i dialog med spesifikke fagmiljø som kan bruke e-læringsportalen på bibliotekutvikling.no som en ressurs for bibliotekene, ved for eksempel å lage en portefølje med spissede kurs for spesifikke deler av biblioteksektoren. Utvikling av kurs og faglig innhold bør skje der kunnskapen ligger, enten i fagmiljø eller i fylkesbibliotek, mens Nasjonalbiblioteket utvikler plattformen for å styrke muligheten til kompetanseheving i sektoren.

«Room With a View» Tromsø bibliotek har gode sitteplasser hvor man kan trekke seg tilbake, nettopp for å lese en god bok!

FOTO: MARK LEDINGHAM, TROMSØ
BIBLIOTEK OG BYARKIV

Utgitt av:

Kulturdepartementet og Kunnskapsdepartementet

Bestilling av publikasjoner:

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjoner er også tilgjengelige på:

www.regjeringen.no

Publikasjonskode: V-1013 B

Design og ombrekking: Melkeveien Designkontor

Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

09/2019 – opplag 500